

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav Dálého Východu

Bakalářská práce

Dominika Píbilová

Lakové předměty státu Chu v hrobovém kontextu

Lacquer Wares of the Chu Kingdom in a Mortuary Context

Praha 2011

vedoucí práce: Mgr. Jakub Maršálek, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Jakubovi Maršálkovi Ph.D. za jeho odborné vedení, užitečné postřehy a časovou investici. Za inspirativní nápad a uvedení do problematiky čínského umění a řemesel bych chtěla poděkovat paní PhDr. Zlatě Černé. Závěrem děkuji také svojí rodině za podporu a trpělivost.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

podpis

Abstrakt

Hroby M1 z naleziště Suizhou a M2 v Baoshanu jsou podrobeny srovnání, za účelem odhalení změn, k nimž došlo v období Válčících států, se zaměřením na lakové předměty. Úvodní historicko-kulturní přehled nabízí několik vývojových cest. Ačkoliv si jsou pohřební lakové předměty v tomto případě vzdálené jedno století, mají více společných charakteristik než vývojových rozdílů. Oba hroby jsou nositeli klíčových informací.

Klíčová slova : lakové předměty

hrob

pohřební výbava

stát Chu

dobu Válčících států

Abstract

Two tombs M1 and M2 at the excavation sites in Suizhou and Baoshan are compared in order to reveal changes which have occurred during the Warring States period, with focus on the lacquer subjects. There are several ways of development according to historical-cultural introduction. Funeral lacquer objects share more common features than evolutionary differences, though there is a one-century gap between them. Both tombs keep the key informations.

Key words : lacquer objects

tomb

funerary goods

state Chu

Warring States period

Obsah

Úvod	6
1.Dobový přehled.....	7
1.1.Politický vývoj v 5. a 4. st. př. n. l.	7
1.2.Vývoj struktury hrobu.....	9
1.3.Vývoj výbavy hrobu.....	14
2.Lakové předměty.....	16
2.1.Co je to lak a jeho výroba.....	16
2.2.Vývoj použití laku mapovaný archeologicky	20
3. Naleziště	23
3.1. Hrobka Markýze Yi z Zeng	23
3.2.Hrobka ShaoTuova v Baoshanu	25
3.3. Srovnání skladby hrobů	28
4. Kategorie pohřebních předmětů	30
4.1.Zenghou Yi	30
4.2.Shao Tuo.....	31
5. Hudební nástroje.....	31
5.1.Zenghou Yi	31
5.2.Shao Tuo	34
5.3.Srovnání hudebních nástrojů.....	34
6. Předměty denního užití.....	35
6.1.Zenghou Yi.....	35
6.2.Shao Tuo	38
6.3.Srovnání předmětů denního užití	41
Závěr	44
Prameny a zdroje.....	46
Přílohy	48

Úvod

Hrobky odrážejí celostní chápání světa a života člověka. Jsou uzavřeným komplexem, který byl vybudován za účelem naplnění posmrtného života. Struktura a výbava hrobek vyjadřuje chápání světa a společenskou strukturu doby. Lakové předměty jsou jedním z hlavních indikátorů společenských změn. To, že během doby Východních Zhou přibývaly jejich počty v hrobkách, takové změny dokládá. Lakové předměty jsou povahou svého výrobního materiálu velmi tvárné. Přizpůsobují se požadavkům užitkovým i estetickým.

Tato práce použije hrobky markýze Yi z Zeng a Shao Tuoa jako zakonzervované časové kapsle. Časový rozptyl sta let umožní porovnat změny skladby hrobů a složení pohřební výbavy s důrazem na laky. Dochované nálezy z celého období dynastie Zhou obsahují laky, jejich procento se postupně zvyšovalo, stejně tak i úroveň jejich výroby. Skutečnost, že se laky nachází v hrobkách těchto dvou osob z vládnoucí vrstvy společnosti, napovídá o změně hodnoty bronzů (jež do té doby byly nejcennější komoditou symbolizující moc), laků a tudíž i o změně hodnotového vnímání společnosti.

V úvodu práce bude zmapován historický vývoj hrobů a laků. Na tomto základě budou použity archeologické zprávy o obou hrobkách ke komparaci. Výsledky by měly odhalit změny ve společnosti a v chápání posmrtného života. Lakové předměty by měly tyto změny ukazovat.

1. Dobový přehled

1.1. Politický vývoj v 5. a 4. st. př. n. l.

Na přelomu doby Letopisů a Válčících Států se zhouský dvůr nacházel v pozici osamělého symbolického ostrova uprostřed rozbouřeného moře bez faktické moci. Od roku 632 př. n. l., kdy byl stát Chu 楚 poražen v bitvě u Chengpu 城濮, se Čína nacházela v určité vojensko-politické rovnováze dvou mocenských bloků – států Jin 晋 versus Chu. Síla a zdroje menších států byly soustavně vyčerpávány kvůli válkám, proto se roku 546 př. n. l. konala mírová konference ve státě Song 宋, jejímž cílem bylo vytvoření mírové dohody mezi Jin a Chu. Celá konference skončila pro malé státy fiaskem, protože se musely zavázat placení tributu oběma hegemonům. (Příloha 1)

V následujících letech vyrostly státu Chu na jeho východní hranici dva nebezpečné státy Wu 吴 a Yue 越. Wu dokázalo roku 506 př. n. l. dobýt hlavní chuské město Ying 郢, ale už 473 př. n. l. bylo poraženo státem Yue. Ten pak byl v polovině 4. st. př. n. l. pohlcen státem Chu. Jeho hegemonní postavení bylo oslabeno. V ještě horší situaci se ocitl stát Jin, kde spory mezi aristokratickými rody vedly k zatlačení panovníka, občanské válce a roku 453 př. n. l. k rozpadu na tři samostatné státy Zhao 赵 Han 韩 Wei 魏.

Tímto je rok 453 př. n. l. historiky považován za přelom doby Letopisů v období Válčících států. Novou strategií se stalo podmanění a likvidace menších států.

Po té co se stát Chu vypořádal s nástupnickými boji, zbavil se nebezpečných východních států a přestěhoval hlavní město, začal se rozpínat. Roku 447 př. n. l. anektoval stát Cai 蔡 a 445 př. n. l. zlikvidoval stát Qi 杞 a pak stát Ju 莒.

Systém vztahů na základě silných hegemonů už nebyl funkční. Moci a kontroly se postupně ujalo sedm mocností. První mocností byl stát Wei 魏 ležící v centrální nejúrodnější oblasti. Protože vznikl rozpadem státu Jin, byl, co se týče společenského vývoje a přesunu moci, nejvíce vyvinutý. Stará aristokracie byla zlikvidována a byla budována centralizovaná úřednická správa. Poloha Wei uprostřed zhouských států ale znamenala ohrožení ze všech stran hranic.

Stát Chu se za panovníka Dao Wanga 悼王 401-381 př. n. l. také začal reformovat a to působením reformátora Wu Qiho 吴起. Reformy kopírující ostatní státy měly za cíl uvolnit ekonomické prostředky zadržované přebujelou aristokracií a také zreformování armády. Výsledky se dostavily už roku 382 př. n. l., kdy stát Chu začal vojenskou pomocí státu Zhao 赵 a následně ve válce toho roku dospěl až ke Žluté řece. Svým postupem tak rozbil alianci států v čele s Wei 魏.

Státy Qi 齐 a Qin 秦 také kopírovaly státní reformy a díky sebeposílení byly schopné Wei konkurovat. Roku 340 př. n. l. byl stát Wei poražen, Qi a Qin jako nejsilnější kontrolovaly menší státy a vzájemně soupeřily. Stejně tak se stát Chu za vlády Wei Wanga 威王 339-329 př. n. l. plně účastnil válek a politických strategií.

Politické hry té doby jsou zvány „horizontální a vertikální aliance“, kdy spolu soupeřily nejsilnější státy Qin, Qi a Chu. V čele horizontálních aliancí stál stát Qin a jeho cílem bylo posílit a nakonec pohltit okolní státy. Naopak Qi a Chu tvořily vertikální aliance, s cílem zastavit postup státu Qin. Menší státy Han 汉 a Wei 魏 pak byly vyrovnávacím kyvadlem mezi těmito aliancemi, ke kterým se přikláněly pod nátlakem v zájmu zachování své existence.

Roku 314 př. n. l. si stát Qi úspěšně podrobil stát Yan 燕, jež se stal vazalem. Stát Qin posílený o nová dobitá severní území pak 316 př. n. l. zaútočil na stát Shu 蜀 a získal jeho územní zdroje. V dalších letech pak využíval údolí Tří soutěsek jako přirozenou ochrannou zeď a povodí řeky Min jako obilnici.

Své postavení si stát Chu držel i za panovníka Huai Wanga 怀王 328-299 př. n. l., i když probíhal vnitřní boj mezi rody Qu 屈 a Zhao 昭. Roku 323 př. n. l. Chu zvítězilo v bitvě u Xianglingu 襄陵 a donutilo státy Qin a Qi k smíru.

Během let 325-323 př. n. l. přijali všichni panovníci titul wang 王 a původní panovnický dvůr Zhou 周 přišel i o moc symbolickou.

Následně se politická hra horizontálních a vertikálních aliancí vymstila státu Qi, kde působil smluvní ministr z vazalského státu Yan. Ten dokázal politicky vytvořit takové

posílení státu Qi, že ostatní státy se pod dojmem ohrožení jednotně spojily proti němu a 284 př. n. l. jej porazily.¹

1.2. Vývoj struktury hrobu

Konstrukce hrobu, která je známa na začátku Východních Zhou, je výsledkem rituální reformy datované Jessicou Rawson do 9.st. př. n. l., a následným politickým vývojem. Struktura hrobu vstupuje do doby Letopisů v podobě pohřební jámy se dvěma přístupovými rampami, severojižně orientovanými. Dřevěná komora *guo* 槨 vyplňuje šachtu a obsahuje rakev spolu s pohřební výbavou. Zemřelý je uložen do vzájemně vložených rakví *guan* 棺, jejichž počet závisel na jeho společenském postavení. (Příloha 2) Uvnitř rakve je jeho obličej pokryt látkou s našitými destičkami z nefritu, které společně vytváří masku. Dále bylo do rakve ukládáno množství dekorativních předmětů z polodrahokamů a fajánse. Co se týče lidských obětí, jde o osoby doprovázející zemřelého *renxun* 人殉, jednalo se o manželky, konkubíny, služebnictvo či vozataje, a byly umístěny uvnitř hrobu nebo v jeho blízkosti.

Souprava bronzových nádob byla důležitou součástí hrobové výbavy. Za nejdůležitější byly považovány nádoby určené na pevnou stravu. Bronzové nádoby datované do 7. st. př. n. l. jsou dekorované abstraktními motivy, odvozenými od dřívějších vyobrazení draka. Jsou tedy jednotného vzhledu. Jako symboly společenského postavení zemřelého byly používány trojnožka *ding* 鼎 a nádoba na proso *gui* 簋. Představují bronzové nádoby používané při obětních obřadech předkům, které po smrti majitele byly uloženy do jeho hrobu. Tyto nádoby nesou formulaci: „Nechť moji synové a vnuci navždy zachovají tyto nádoby a používají je navěky.“ Složení bronzové výbavy do 6. st. př. n. l. se skládalo z bronzů určených k obřadům, které dal majitel ulít za svého života, bronzы mnohem staršího data, které byly používány v chrámu předků po několik desetiletí, a také nádoby ulité po smrti majitele jako výbava jeho hrobu. V hrobech z 5. a 6. st. př. n. l. tyto nádoby stále obsahují zbytky pokrmů připravených při obřadech před uzavřením hrobu.

---

¹ Maršálek, J. přednášky *Dějiny Číny*, Praha: FF UK 18.11.- 2.12. 2009

Maršálek, J. přednášky *Dějiny státu Chu*. Praha: FF UK 8.1.- 29.1.2010

Loewe, M. – Shaughnessy, E.L. *Cambridge History of Ancient China*. Cambridge : Cambridge University Press. 1999. str. 558- 566, str. 587-603, str. 632-641.

Dále do výbavy patří sada zvonů a sada kamenů tvořící litofon, které se také liší podle postavení zemřelého.

Kontrastem k jednotnosti bronzů jsou dekorativní předměty převážně z nefritu, které prezentovaly rodinné bohatství. Na řadě těchto předmětů je patrné, že jsou staršího data nebo že jejich účel byl původně jiný, ale byly znovu opracovány do tvarů ptáků, draků, jelenů, ryb či antropomorfických postav. Nefrit byl umisťován převážně dovnitř rakve, v blízkosti těla, a měl v období Letopisů ochrannou funkci.² Odlišnost podle pohlaví se projevovala v ozdobách, jejich množství, barvách a tvarech.

V okolí hrobu se nacházejí obětní jámy obsahující rituální předměty z nefritu nebo oběti, což dokládá vykonávání obětních obřadů mimo chrám předků a mimo hrob. Hroby ukazují na přesné rozlišování společenského postavení zemřelého, počínaje velikostí pohřbení šachty, přítomnosti či nepřítomnosti komory, velikostí či dekorem komory a rakve, počtem pohřebních předmětů, jejich kvalitou, rozměry a sadami, a v neposlední řadě poměr pohřebních předmětů určených k rituálům a k osobnímu užití.

Hroby datované do období Letopisů 770-481 př. n. l. sice navazují na výše popsané pohřební uspořádání, kterým končí doba Západní Zhou, ale objevují se u nich nové rysy. Ty jsou připisovány politickým a mocenským změnám, které proběhly v době Letopisů. Stručně řečeno, šlo o ztrátu faktické moci zhouského královského dvora ve prospěch jednotlivých lenních států, které se postupně více vymezují, osamostatňují svoji správu a sledují své vlastní cíle. Tento postupný společenský vývoj se zároveň projevuje v hrobové struktuře. Pravidla, která omezovala přepychovou prezentaci a formovala do 7. st. př. n. l. hrobovou výbavu, byla postupně více porušována. Archeologické nálezy odhalují rostoucí kulturní nezávislost panovníků formálně podřízených zhouskému královskému dvoru. Není už používána rumělka a lidské oběti nejsou umisťovány do vrstev hlíny zasypávající hrobovou jámu ani do obětních jam.

V 6. st. př. n. l. je řada změn už jasně patrná, pohřby lokální elity reprezentují jejich moc. Stát Chu 楚 se v té době řadil k okraji zhouské kulturní sféry vlivu v oblasti jihozápadního Henanu, a v údolí na severním a středním toku řeky Han (jih dnešních provincií Henan, Hubei a Hunan) a jako takový si vytvářel svoje lokální pohřební tradice, i

---

² Thote Alain: Shang and Zhou Funeral Practices. in: Lagerwey, J. - Kalinowski, M. (eds): *Early Chinese Religion, Part One: Shang through Han (1250 BC- 220 AD)*. Leiden, Boston : BRILL. 2009 .str.112.

když jeho zvyky pramenily z dědictví Shang a Zhou. Jedná se o šachtu s rovnými stěnami, velkou dřevěnou komoru *guo*, dvojitou rakev *guan*, malé hroby pro osoby doprovázející svého pána na smrt, rituální nádoby, hudební nástroje, zbraně a nefritové předměty jako výbava.³

Pohřební tradice panovnické vrstvy státu Chu v období Letopisů jsou dobře reprezentovány částí hřbitova v Xiasi 下寺, Xichuan, v provincii Henan, datované do 6. st. př. n. l.⁴

Informace získané z archeologického výzkumu představují strukturu pohřbu státu Chu poměrně sjednocenou a s určitými pravidly pro společenskou stratifikaci. Do toho ale zasahovalo zohledňování pohlaví a věk zemřelého a rodinné bohatství. Hrob byl příležitostí rodu předvést svoji moc a bohatství. Taková proměna struktury se plně projevuje od 5. st. př. n. l.

Pohřbívání ve státě Chu mělo svá specifika, počínaje výběrem místa, které muselo být na vyvýšeném místě z důvodů jak praktických (níže posazené rovné plochy byly určené pro zemědělství nebo byly příliš zavodněné) tak pravděpodobně i symbolických. Dřevěná komora nepřesahuje velikost 9 m x 7 m a je pečlivě zkonstruována ze silných dřevěných trámů. V malých a středních hrobech je komora velká jen natolik, aby se do ní vešla rakev a u její hlavy nashromážděné pohřební předměty. Od 6. st. př. n. l. je dřevěná komora členěna až na šest jednotlivých místností (což je zvyk, který je znám z 8. st. př. n. l. z jihu provincie Henan), jejichž obsah a případně záznamy inventáře na bambusových prouzcích určují jejich funkci. Tato dřevěná komora *guo*, v některých zdrojích označovaná jako vnější rakev, byla stavěna velmi pečlivě, i když pohřební výbava nemusela být bohatá. *Guo* byla uzavřena pomocí konopných lan, které byly pečlivě uvázány a napjaty mezi kolíky. Dřevěná konstrukce byla chráněna velmi tvárným neznečištěným jílem, který byl na vrchu a kolem stěn *guo*. Počet místností a jedné, nebo dvou do sebe vložených rakví, byl určován společenským postavením zesnulé osoby. Ve státě Chu se mohla pohřební výbava skládat z malého množství předmětů, ale kvalitních. Veliké chuské hroby jsou, oproti severní orientaci v Centrální planině, orientované na východ a malé hroby na jih.

---

³ Thote Alain: Shang and Zhou Funeral Practices. in: Lagerwey, J. - Kalinowski, M. (eds): *Early Chinese Religion, Part One: Shang through Han (1250 BC- 220 AD)*. Leiden, Boston : BRILL. 2009 . 103-142.

⁴ Tamtéž .str 131

Hrob číslo 1 v Suizhou Leigudun, provincie Hubei, datovaný do roku 433 př.n.l., svým uspořádáním představuje mezník ve vývoji pohřebního ritu. (Zatím se omezíme jen na jednoduchý popis, protože hrobu Markýze Yi z Zeng se bude věnovat samostatná kapitola.) Hrob obsahuje řadu nových prvků, jejichž vývoj pokračuje ve 4. a 3. st. př. n. l. Tento hrob představuje svojí výbavou vymezení společenské, zato členěním a doplněním výbavy ukazuje na konkrétní představu posmrtné existence. Konstrukce jeho dřevěné komory *guo*, veliké zhruba 140 m², tvořící čtyři místnosti a jejich propojení otvory velkými 40cm x 40cm ukazuje na teorii jedné ze dvou duší zemřelého pohybující se v hrobě a takový koncept, zdá se, pokračuje na dvojité rakvi. Vnější rakev má také otvor stejné velikosti a na vnitřní rakvi je malba dveří a okna. Každá místnost byla účelově vymezená a zařízená podle činností vykonávaných za života. Zemřelý je umístěn ve východní místnosti ve dvou vložených rakvích, byly zde také předměty denního použití, jmenovitě nádobí pro stolování, vyrobené z lakovaného dřeva a zlata, nástroje pro malé hudební těleso, oblečení uložené v truhlách, osm dalších rakví s ženskými těly a rakev se psem. Tato východní místnost tedy představovala sféru soukromého života zemřelého. V centrální místnosti jsou uloženy rituální nádoby a sada hudebních nástrojů, ta tudíž reprezentuje rituály a oficiální život. Ve východní místnosti bylo nalezeno třináct rakví s ženskými těly, pravděpodobně služebnictvo. Severní místnost byla zbrojnicí se zbraněmi, válečným vozem bez kol, inventářem vozů pohřebního průvodu a dvě velké bronzové nádoby.

Hrob 1 v Suizhou, Leigudun představuje změněné aspekty v představě o smrti a způsobu jak nebožtíka zaopatřit. Postupně byl vyvinut plošně používaný způsob ochrany dřevěné komory, a to výběrem zeminy k zasypání vrchu komory ve zdusáných vrstvách. Komora je také obklopována vrstvou dřevěného uhlí a nepropustného jílu. Lidské oběti doprovázející zemřelého byly uloženy do rakví blízko něho. Do pohřební výbavy vedle rituálních předmětů a vojenské výzbroje ještě přibýly předměty denní potřeby. Válečné vozy s koňským spřežením byly pohřbívány mimo hrob do vlastní jámy, ale jejich bronzové kování bylo umístěno do hrobu zemřelého.

Na konci doby Letopisů a v následující době Válčících států, ve 4. a 3. století př. n. l. došlo k dalšímu výraznému vývojovému posunu. Mnoho hrobů má nad sebou navršený pahorek hlíny do výšky 6m a až 50m v průměru, počínaje hroby v oblasti dolního toku řeky Yangzi, kde se nachází například naleziště Baoshan. (Zde se nachází hrob číslo 2

datovaný 316 př. n. l., ve kterém byl uložen Shao Tuo, osoba se vztahy ke královské rodině Chu.) Co se týče konstrukce hrobů, jsou budovány stále lépe za účelem ochrany výbavy proti rozkladným a hnilobným procesům. Dřevěná komora *guo* neoplývá volným prostorem. Pohřební předměty jsou nahromaděné v jednotlivých místnostech, které jsou spíše těsné a většinou zcela naplněné. Rakev, nebo rakve do sebe vložené jsou zalepeny lakem a těsně ovinuty pruhy hedvábí. Takto uložené tělo zesnulého je i s rakví umístěno do jedné z místností, aniž by mezi stěnami vznikala mezera, a místnost je uzavřena většinou dvojitém stropem. Existuje celý systém spojů pomocí čepů, drážek a rybinových spojů, které zajišťovaly soudržnost celého komorového systému *guo* a rakve uvnitř. *Guo* byla stále více konstruována jako domov zesnulého, takže součástí se staly dveře skutečné nebo malované mezi místnostmi a na rakvích.

Velké hroby patří aristokracii s vazbami na vládnoucí rod nebo osobám, které se podílely na správním aparátu na nejvyšších pozicích. Většina takových hrobů je datována do 4. až 3. st. př. n. l. Další naleziště hřbitovů v provincii Hubei, v Zhaojiahu (okres Dangyang), v Yutaishan a Jiudian (okres Jiangling) reprezentují vývoj středně velkých a malých hrobů od konce 8. st. př. n. l.

Struktura hrobu byla přizpůsobena jednotlivci, který do něj měl být uložen, a to jak podle jeho společenského postavení, tak podle osobních vyhlídek. Z těchto důvodů byly upravovány společenské znaky, počínaje větší hloubkou pohřební jámy, tvarování jejích stran do sestupných teras až do 14ti stupňů, počet komor *guo* (až devět), do sebe vložené rakve a kvalita předmětů uložených do hrobu. Ochranné prostředky a techniky byly zefektivněny a ochranná opatření podle víry nebyla nadále reprezentována lidskými oběťmi ale sochami zvířecích netvorů strážců hrobu *zhenmushou* 镇墓兽.

Z takových změn v uspořádání hrobu je jasné, že během období Válčících států došlo ke změně konceptu posmrtné existence a to na život žitý v prostorách hrobu, a ten podle toho musel být zkonstruován.⁵

---

⁵ Thote Alain: Shang and Zhou Funeral Practices. in: Lagerwey, J. - Kalinowski, M. (eds): *Early Chinese Religion, Part One: Shang through Han (1250 BC- 220 AD)*. Leiden, Boston : BRILL. 2009 . 103-142.

1.3. Vývoj výbavy hrobu

Na začátku doby Letopisů obsahují hroby sady bronzových nádob *ding* 鼎 (kotel na třech nohách, k vaření a dušení masa) a *gui* 簋 (kulatá mísa s držadly na čtyřhranném podstavci, používaná k vaření obilí) zhouského stylu.

Ve střední době Letopisů byly nádoby *gui* nahrazeny *fu* 簠 (čtyřhranné nádoby s rovnými stěnami a ostrými hranami na obilí). Nalezené sady *ding* jsou oproti Centrální planině v sudých počtech. Celou pohřební sadu bronzových nádob kromě *ding* a *fu* tvoří velká kulatá nádoba na tekutiny *pan* 盤, polévková mísa *yi* 匜, také zavalitá mísa s víkem *zhan* a zavalitá nádoba připomínající urnu *youfu*. Bronzy jsou utilitární s minimem dekorací. Dekor se ale postupně stal předmětem vývoje, nabýval na bohatosti a sofistikovanosti. Nohy a držadla nádob mají zoomorfní tvary, na povrchu nádob jsou tvary zvláštních zvířat a kraje jsou dekorované. Práce je detailní a pracuje s několika vzory, prokládanou hydrou, stočeným hadem, mračny, překrouceným provazem a banánovými listy. Jako reprezentativní lokality lze uvést naleziště Xiasi 下寺, Cai Shouxian 蔡壽縣, Anhui, Zeng Suixian 曾隨縣, Hubei 湖北.

V pozdní době Letopisů už existovaly nádoby jasně odlišitelné jako specificky chuské. Jedná se o *shending* (vysoká nádoba s plochým dnem a vydutými stěnami, držadla ve tvaru ven zvednutých uch a ornamentním dekorem), *shiding* (trojnožka s oblým břichem, s víkem a svislými držadly), *guanyuding* (zaoblené břicho, vzpřímená držadla a malé ústí), kulatá nádoba se třemi nohami *dui* 敦 s víkem stejného tvaru a knoflíky zvířecího tvaru, *youfu* (zaoblené tělo s plochým dnem, s obrubou a držadly, závitkový vzor na ramenech), a v neposlední řadě konvice *he* 盃 (tři nohy, držadlo a výlevka zvířecího tvaru). Dekor je složitý, komplexní, a pracuje se vzorem tvořeným fénixem s drakem a zvířaty s ptactvem. Ty jsou vytvářeny kromě struktury nádoby také vykládáním mědi, želvovinou a lakem. Vývoj techniky odlévání bronzu kromě rozšířeného kombinování segmentárních forem, dospěl k technice ztraceného vosku, spojovací techniku v prolamování, proplétání svinutého dračího dekoru. Jako reprezentativní lokality lze uvést naleziště Zhaojiahu, Xiasi 下寺, Shanwan v Xiangyang, Hubei.

V období Válčících Států bylo území státu Chu rozšiřováno na jih a východ. Úměrně s tím se rozšiřuje repertoár kulturních rysů. Největší změna proběhla v hrobové

výbavě, kdy upadal význam bronzových předmětů, a na jejich místě jsou výrobky železné, lakové a dřevěné. Standardizované sady rituálních bronzových nádob jsou nahrazovány nápodobami z laku a keramiky, které mají červeně a černě malované vzory převzaté z bronzů. Jedná se o motivy mračen, kosočtverců, prokládané hydry či luku. Sady jsou tvořeny nádobami *ding*, *dui*, *hu* nebo trojicí *ding*, *fu* a *hu*, případně jsou doplněné o *pan* a *yi*. Rakve jsou barevně lakované, místnosti obsahují výbavu mapující život jedince. Například ušaté pohárky, *he*, vázy *zun* s baňatým středem a širokým ústím, kulaté mísy *dou* na noze a s pokličkou, oltářní stolky *zu*, hrobní strážce *zhenmushou* či bubny s ptačí-tygrí konstrukcí.⁶ V poměru k tomu je bronzových předmětů méně a jejich úpadek je zřejmý ve dvou směrech. Už ve 4. století př. n. l. nenesou nápisy, jsou špatně odlity a poté nejsou ani vyhlazeny, navíc mnohé z nich nejsou vůbec použitelné. Přitom ve státě Chu narůstá použití napodobenin bronzových nádob vyrobených z kameniny.

Do pohřební výbavy začaly být zahrnovány nové předměty, převážně nábytek (v podobě postele, stolků, opěradel), luxusní nádobí, osobní věci (jako jsou hřebeny, vlasové spony a jehlice, vějíře, oblečení), sady psacího náčiní, bambusové proužky, a zbraně (ty jsou tradičně přítomny od nejstarších dob). Tyto předměty měly sloužit činnostem, které reflektují život zemřelého na zemi té doby: válčení, péče o vzhled, zábava, stravování se a obřady.

Také došlo ke změně ve skladování potravin uvnitř hrobu, tradiční obětiny byly nahrazeny zásobami, které byly uchovávány v uzavřených hrncích a v koších.⁷

Lak je jednou z nejdůležitějších součástí výbavy. Laky pracují s červenou, žlutou, zlatou a černou barvou, geometrickým designem, zvířecími vzory a se vzory odvozenými od fénixe. Jsou součástí předmětů ze dřeva, bambusu, kůže či konopných látek.

Doba Válčících států proběhla ve znamení odklonu od zhouských vzorů směrem k užití a rozvíjení vlastních stylů, které Chu přebíralo jak z mnohem staršího období dynastie Shang tak z lokálních tradic. Povaha pohřebních předmětů se postupně z obětin změnila na výbavu k životu. Došlo ke změně důležitosti mezi rituálními soubory a

---

⁶ Xu Shaohua: Chu Culture. An Archaeological Overview. in: Cook C. A. - Major J. S. (eds.). *Defining Chu. Image and Reality in Ancient China*. Honolulu: University of Hawaii Press. 1999. 21-33.

⁷ Thote Alain: Shang and Zhou Funeral Practices. in: Lagerwey, J. - Kalinowski, M. (eds): *Early Chinese Religion, Part One: Shang through Han (1250 BC- 220 AD)*. Leiden, Boston : BRILL. 2009 . 103-142.

předměty denního užití. Zatím co rituální předměty jsou nahrazovány nekvalitními napodobeninami, ostatní věci týkající se života jsou prezentovány bohatě.

Celkově archeologické nálezy svědčí o několika výrazných změnách. Prvotní důraz na prezentaci centralizovaného společenského systému začal být upravován podle místních tradic a byl později nahrazen reprezentací jedince. Proto byl stát Chu v období Letopisů schopen produkovat technologicky složité bronzы, kterých ale později začalo ubývat a byly nahrazovány. To je důsledkem širších politických změn a vzrůstajícího významu regionálních mocností. Byla zdokonalována struktura hrobu a technologie za účelem zachování jeho obsahu. Zde přibývá předmětů určených k rituálu ale k osobní prezentaci či k osobnímu užití, zhotovované ze dřeva, keramiky, laku a nefritu. Kultura státu Chu zapojuje motivy datované až do dynastie Shang, a také absorbuje lokální tradice. To vše ukazuje na změnu v chápání smrti a posmrtného života.

2. Lakové předměty

Surový lak byl používán jako lepidlo ke spojování dřevěných součástí předmětů. Barvený lak byl používán jako celistvá ochranná vrstva předmětů, jako například nástrojů, zbraní, rakví, nábytku, nádobí a dalších domácích potřeb. Odolnost laku proti kyselinám, tekutinám a jeho pevnost splňovaly potřeby domácnosti. Posléze byl lak používán k dekoraci, různě barveným lakem se malovalo. Dále byl lak používán k přilepování mušlí či polodrahokamů na povrch větších předmětů a také byl součástí dekorace bronzů.

2.1. Co je to Lak a jeho výroba

Lak *xiuqi* 髹漆 je získáván z mízy lakového stromu, Škumpy lakodárné 漆樹 *Rhus verniciflua* a *Rhus vernicifera*. Tento druh stromu byl a je v Číně velmi rozšířen. Jedná se o druh, který nesnáší mrazy, roste v lesích na svazích hor, do 1200 m n. hl. m. Lakové stromy rostou na území Číny ve 23 provinciích. Vyžadují vlhké jílovité půdy a kvetou

v červenci.⁸ Škumpa obsahuje ve své míze *urushiol*, klíčovou látku polymerizace, při které se míza stromů mění v lak.

Metody popisované od 18. století západními pozorovateli se z větší části shodují s texty a zmínkami dokumentující techniky staré Číny.

Surovina je získávána nařezáváním kůry stromů a zachytáváním vazké tekutiny, která z řezů kape do nádob uvázaných na kmenech stromů. (Příloha 3) Nebo jsou stromy a jejich větve uříznuty a zpracovány tepelně celé, aby mizu uvolnily. Míza stromů je pravidelně sbírána několikrát v roce, ale její kvality se podle roční doby mění. V teplejších oblastech sbírání mízy probíhá od poloviny června do prvního mrazu. V chladnějších oblastech sběr začíná až v polovině července a končí v polovině října. Míza je z jednotlivých stromů sbírána jednou za tři roky. Mízu dávající stromy jsou pěstované v sadech. Čerstvá tekutina má krémově šedou barvu, a pod vlivem světla a tepla se mění do tmavě hnědé až tmavé černé.

Surový lak je pro člověka jedovatý a na kůži způsobuje vážná záněty. Za to je zodpovědná látka *urushiol*, která je popsána jako toxický, tekutý, pyrokatecholový derivát, obsažený v několika druzích rostlin *Rhus* a působící jako dráždivo. *Urushiol* způsobuje vážné alergické reakce a kožní vyrážky. Až po polymerizaci a úplnému vyschnutí laku jsou lakové předměty nezávadné.

První fáze zpracování sebrané mízy je její scezení, aby byly odstraněny pevné částice. Takovýto surový lak může obsahovat 25 až 65% vody, které ale při zpracování ubývá. Čistý surový lak je ukládán ve vzduchotěsných nádobách a může být použit pro základové vrstvy. Pro další výtvarné a řemeslné účely je lak nadále upravován. V malých množstvích je vařen při teplotě zhruba 40°C, aby byl zbaven přebytečné vody, byl stejnorodý a aby byl aktivizován *urushiol*. Do takto upraveného laku jsou přidávány přísady buď za účelem zlepšit jeho vlastnosti, nebo kvůli zisku z většího objemu prodeje už pančovaných variant. Přísadami mohou být mouka či jíl, a takový lak je používán na podkladové vrstvy. Pro zvýšení lesku laku se přidávají vysychavé oleje, které tvrdnou, jedná se například o lněný nebo jamový olej.

Lak je dále barven, přičemž původní škála barev byla technologicky omezená, protože řada pigmentů je neslučitelná s *urushiolem*. Historicky nejčastěji používané

---

⁸ <http://www.pfaf.org/user/plant.aspx?LatinName=Rhus+verniciiflua> [26.7.2011]

pigmenty byla *rumělka* HgS , nažloutlý minerál *orpiment* As_2S_3 a černé *kysličníky železa*. Barvivo bylo jemně namleto a postupně vmícháno do laku.

Proces vysychání laku je polymerizací za přítomnosti vzdušné vlhkosti a vzdušného kyslíku. Glykoprotein/enzym *laccase* je katalyzátorem polymerizace molekul *urushiolu* s molekulami kyslíku a vody. Reakce proběhne nejprve na povrchu látky a tím uzavírá přístup vzduchu a vlhkosti dovnitř, proto musí být lak nanášen ve velmi tenkých vrstvách. Výsledkem je pevná, lesklá a odolná vrstva laku. V lakových předmětech datovaných do 3. st. př. n. l. byl nalezen popel, který je nápomocný změně stavu laku, protože poskytuje volné radikály pro polymerizaci.

Vysychání laku pančovaného olejem nemění chemickou reakci. Voda i po vyschnutí laku zůstává nadále přítomna ve velmi malém množství a zabraňuje popraskání laku. To je pravděpodobně i důvod, proč se zachovalo velké množství lakových předmětů ve střední Číně, v oblastech s vyšší vlhkostí půdy. Tenká vrstva laku se po zaschnutí stává pevným, lesklým a odolným materiálem. Je proto vhodný pro nádoby domácího užití, protože nepropouští tekutiny, je odolný vůči změnám teploty a kyselinám.

Kvalita laku závisí na oblasti růstu stromů, či roční době kdy je tekutina sbírána. Pokud v sobě míza obsahuje při sběru hodně vody, pak její schopností je rychle zasychat a tvrdost. Je vhodná pro leštění. Pokud v sobě míza obsahuje méně vody a více *urushiolu*, je používána jako svrchní vrstva. Nejméně kvalitní míza se stává základovou lakovou vrstvou.

Základní vrstvy jsou hlazeny, aby konečná vrstva laku dobře přiléhala. Počet vrstev určuje kvalitu výrobku. Záleží také na přítomnosti laku v základových vrstvách, kterými je pokryto jádro a tvoří podklad pod výsledné vrstvy laku. Kvůli ceně laku mohou být základové vrstvy vytvořeny náhražkami, jako je pasta z rýžového nebo pšeničného škrobu, klihy ze zvířat, prasečí krev. Takový základ se liší ve zrání a vysychání, a je méně odolný. Pro základové vrstvy byl lak také mísen s rozemletou pálenou hlínou a uhlím, nebo jílem, které lak zbarvují do tmavě hnědé. Podle míry jak byly příměsi rozemleté, se stupňuje kvalita směsi. V době Válčicích států byla na základovou vrstvu používána směs laku a jílu, která vytvořila černou vrstvu. Později byla rozšířená směs laku s jílem a s kostěným popelem.

I další vrstvy laku nemusí být čisté. Častá je směs surového laku a mouky, jež má vyšší přilnavost a užívá se proto k přilepování plátna. Další směs je tvořena rýžovým

škrobem či pilinami a je používána jako výplň spojů, k vyrovnání nerovností, k dotvarování rohů. Na tuto vrstvu může být pro zpevnění aplikováno plátno. Všechny tyto podkladové vrstvy také musí být ve vrstvách menších než 5 milimetrů, aby proschly.

Lakový předmět se skládá z lakového povlaku a jádra, tvořeného různými materiály, dřevem, bambusem či kůží počínaje a bronzem konče. Pouze rentgenem lze zpětně zjistit, jaké jádro se pod lakem skrývá.

Postup celé výroby lakového předmětu je následující: Dřevěné jádro je pokryto lakem, aby uzavřelo všechny jeho póry. Když dřevo nasáklo lak po celém povrchu, je přebytek odstraněn. Pak je předmět sušen. Povrchové kazy jsou zatmeleny směsí laku s pilinami. Celý povrch je obroušen do hladka. Dalším krokem je přilepení vrstvy textilie pomocí směsi laku, mouky a vody. Jsou tak zpevněny okraje, a napínaná textilie vytvoří zarovnaný povrch. Pak je předmět zase sušen. Další nanesené vrstvy mohou být buď z čistého laku, nebo z dalších směsí. Každá prochází sušením a broušením. Cílem je získat lakový předmět s hladkým a jednolitým povrchem, připravený na závěrečný nános čistého laku a dekorace. Tento postup má samozřejmě řadu variant, některé kroky mohou být vynechány, jiné mnohokrát opakované.

Nejčastější je lakové jádro dřevěné, přičemž v Číně se používalo dřevo liliovníku (*Liliodendron*), dřevo paulovnií (*Paulownia imperialis*), magnólií, borovice, jilmu a další. Nejčastější nejjednodušší výroba spočívala ve vyřezání jednoduchého dřevěného jádra a pokrytí lakem. Jádro mohlo být zdobně řezané, a teprve poté pokryté lakem.

Problém trvanlivosti lakového předmětu spočívá v jeho používání a prostředí, ve kterém je skladován. Dřevěné jádro přirozeně reaguje na sucho či vlhkost, zatím co lak není pružný, proto dochází ke zkroucení, popraskání, zničení celého předmětu. Proto během historie byly vytvořeny metody ve snaze předejít zničení předmětu.

Například mísa nahrubo vyřezaná z jednotného kusu dřeva může být vařena, aby byly odstraněny silice, nebo tvrzena v peci. Pak je uložena na několik let, aby dřevo dozrálo a doschlo. Teprve poté je opracováno do požadovaného tvaru a pokryto lakem.

Byla vyvinuta také řada konstrukčních technik, často používaných při sochařské práci. Metoda vyřezání jádra z celého špalku dřeva je sice nejčastěji používanou, ale problém s jeho vysycháním vedl k vývoji. Jádro dále bylo vyráběno slepením jednotlivých

částí. Takový předmět sice po čase nepraskne, ale části jádra se mohou rozklížit. Dalším stupněm technologického vývoje je vrstvení tenkých proužků, které nejen že umožňuje úplné využití dřevěného špalku, omezuje reakce dřeva na vlhkost prostředí, ale také jádro je ve výsledku prostorově stabilní. Proužky dřeva tvoří stěny, napojené na dno nebo rám nádoby. Proužky se také stáčíjí a napojují na sebe, až vytvoří nádobu, jejíž textura připomíná keramiku.

Dalším nejčastěji používaným materiálem pro výrobu jádra je bambus. Předměty vyrobené košíkářskou metodou, známou z doby Válčících států, byly pokryté lakem, jako jeden z nejstarších způsobů výroby vůči vodě odolných předmětů. Bambusové proužky se lakují a pak splétají do barevných vzorů, nebo jsou košíkovou metodou propojovány lakované pláty. V dalším výrobním postupu je bambus obklopen základovými a lakovými vrstvami. Bambusové proužky jsou spojeny zářezy, a tvoří tak jednotnou linku, jež je svinuta kolem dřevěného dna. Výsledný předmět má texturu podobnou keramice. Pletené bambusové rohože vsazené do dřevěné konstrukce jsou používány při výrobě malých stolků nebo podnosů.⁹

Za účelem snížení váhy bylo jádro vyráběno také z travin či konopné látky.¹⁰

2.2. Vývoj použití laku mapovaný archeologicky

Bylo nalezeno několik červeně lakovaných misek datovaných do neolitu, a to na nalezištích v Yuhao a Hemudu.¹¹

Co se týče nálezů z období dynastie Shang 尚, archeologové našli zbytky lakových předmětů v Yinxu v Anyangu. Další naleziště Taixi v Gaochengu, provincie Hebei, poskytlo také zbytky, ale navíc ještě nádoby *pan* 盤 a *he* 盒, které mají na dřevěné vyřezávané jádro nanesený černý lak, dekorovaný červeným lakem. Dekorace jsou

---

⁹ Webb, Marianne : *Lacquer. Technology and Conservation : a comprehensive guide to the technology and conservation of both Asian and European lacquer*. Oxford : Reed Educational and Professional Publishing. 2000. 3-31.

¹⁰ Clifford, Derek. *Chinese Carved Lacquer*. London : Bamboo Publishing . 1992 .13-23.

¹¹ Webb, Marianne : *Lacquer. Technology and Conservation : a comprehensive guide to the technology and conservation of both Asian and European lacquer*. Oxford : Reed Educational and Professional Publishing. 2000. 3-31.

podobné bronzům, navíc jsou vykládány zlatem a želvovinou. Jsou ukázkou vyspělé úrovně dobové lakové techniky. Nadále byl lak běžně nanášen na celou škálu užitkových, rituálních a pohřebních předmětů.

Na přelomu dynastií Shang a Zhou byla výroba lakových předmětů technologicky rozšířena. Z období Západní Zhou se dochovala lakovaná nádoba *dou* 豆 z naleziště Liulihe ve Fangshanu u Pekingu. Dalším nalezištěm je Pangjiagou v Luoyangu.

Pro období Východní Zhou je za nejranější naleziště s lakovými předměty považována oblast Shangcunling v Sanmenxia, spadající pod stát Guo. Byly zde nalezeny čtyři nádoby *dou* s mušlemi, čtyři mísy *pan* a mnoho fragmentů.

Do období Letopisů a Válčících států je datováno velké množství lakových předmětů nalezených v provinciích Hunan, Hubei a Changsha.¹² Zahrnují veliké množství užitkového nádobí, „okřídlené šálky“, toaletní schránky, stolky či nádobu *pan*. Mezi zbraně, které byly ošetřovány a zdobeny lakem, patří luky, šípy a toulce, štíty, pochvy meče, brnění, násady halapartny *ge* a *ji*, násady na kopí. Mezi lakované předměty patří také rakve, části válečných vozů, postele, bubny, zvířecí hrobní strážci a paroží vysoké zvěře.

Většina laků té doby má dřevěné jádro, ale existují i nálezy s jádrem vytvořeným z bambusu či kůže. Dřevěné jádro bylo vyřezáno z jednoho kusu dřeva na požadovaný tvar, přičemž nejpreciznější výrobky mohly být vytvořeny z několika kusů dřeva, které byly vyřezány samostatně a pak slepeny.

V době Válčících států byla na základovou vrstvu používána směs laku a jílu, která vytvořila černou vrstvu.¹³

V lakování převažuje postup, kdy černý lak je podkladem pro dekoraci červenou, bílou, zlatou a zlatožlutou lakovou barvou. Takové složení je velmi kontrastní. Mezi ozdobné vzory patří drak, fénix, stylizované mraky, geometrické vzory a navíc realistické malby výjevů.

Tento přehled ukazuje, jak velmi už byla laková technika rozvinutá. Týká se to celé chuské civilizace, ne jen hlavního města Changsha.

---

¹² Jedná se o lokality, které byly součástí územní rozlohy státu Chu.

¹³ Jsou ukázkou vyspělé úrovně dobové lakové techniky. Nadále byl lak běžně nanášen na celou škálu užitkových, rituálních a pohřebních předmětů.

Lak byl v 5. st. př. n. l. používán k dekoraci povrchu bronzových nádob, což umožnilo rozšíření barevnosti. Zároveň také dřevěné lakové předměty imitovaly tvary a dekor bronzů, jako například veliké *dou* nalezené v hrobě markýze Yi z Zeng. Ve 4. a 3. st. př. n. l. byl nepoměr mezi bronzovými a lakovými předměty v nalezených hrobech více jak poloviční ve prospěch laků.¹⁴

Co se týče období Válčicích států, nejbohatší nálezy jsou z území, které patřilo státu Chu, jmenovitě hrob č.1 na nalezišti Leigudun, Suixian, hrob č.1 naleziště Liuchengqiu 瀏城橋, Changsha, naleziště Changtaiguan 曇台關, Xinyang, naleziště Wangshan, Jiangling a naleziště Tianxingguan 天星觀. Všechna místa vydala velké množství lakových předmětů.

Ze severních oblastí z Válčicích států se dochovalo jen několik laků, které jsou vytvářeny v jiném uměleckém stylu, než byl v jižním státě Chu. Nálezy laků na území státu Qin mají svoji vlastní qinskou charakteristiku ale výrobní technologie jsou jasně chuské.

Důležitým hrobem, který vydal celou řadu lakových výrobků, je hrob markýze Yi z Zeng, v Leigudunu. Tamní nálezy budou předmětem klíčové části této práce.

Laky nalezené na území státu Chu v hrobech měly plnit určité role.

Velké množství věcí bylo nalezeno v hrobu č.1 v Changsha, Liuchenqiu, všechno bylo ve veliké míře lakované alespoň dekorativně, včetně hrobních strážců.

Ve velkých hrobech Válčicích Států nalezených na lokacích Changtaiguan v Xinyangu, Wangshan a Tanxingguan v Jianglingu, byly nalezeny podobné sady lakových předmětů tří kategorií. Jedná se o lakové předměty charakteristické pro chuské pohřby. Zaprvé „strážci hrobů“ *zhenmushou* z lokace Changtaiguan jsou figurky o výšce 1,4 m, nesoucí typické jelení parohy, s široce otevřenýma očima a s dlouhým jazykem. V Jianglingu byly nalezeni dvojité strážce a ojedinělý strážce ve tvaru letícího ptáka stojící na podstavci ve tvaru tygra.

Druhým typem jsou zástěny. Příkladný nález pochází z hrobky číslo 1 ve Wangshanu. Zástěna je složena z 51 zvířat vyřezaných v basreliéfu, která jsou ve vzájemné

---

¹⁴ So, J. F.: Chu Art. Link between the Old and New. in: C. A. Cook – J. S. Major (eds.), *Defining Chu. Image and Reality in Ancient China*. Honolulu: University of Hawaii Press. 1999. 33-47.

interakci a v dnešní době jsou považována za symbolická. Stěna je rozložitelná na jednotlivé figury. Celkem jich bylo nalezeno 5 a všechny jsou reliéfem.

Třetím typem jsou „bubny na ptačích rámech“ které se skládaly z ptačího rámu a tygřího stojanu. Jedná se o dvacet nálezů z Jianglingu a Changtaiguanu.¹⁵

Kromě nádob a dřevěných předmětů byl lak aplikován také na kožená brnění, čímž byla zpevněna a také dekorována.

Za dynastie Západní Han bylo v Číně založeno několik center výroby laků. Jejich technologie už zahrnovala vykládání stříbrem či podklad tvořený z látky a hladkých základových vrstev laku.¹⁶

3. Naleziště

Výše uvedené informace jsou klíčem k následující analýze hrobek.

3.1. Hrobka Markýze Yi z Zeng

Hrob markýze Yi z Zeng 曾侯乙 byl odkryt roku 1978 blízko obce Suizhou 随州 v provincii Hubei 湖北. Hrob, datovaný do roku 433 př. n. l., tj. do rané doby Válčích Států, se nacházel na vršku pahorku z červeného pískovce, měl tvar nepravidelného mnohoúhelníku, orientovaného podle severo-jihní osy. Měřil 21 m z východu na západ, a 16,5 m ze severu na jih, o celkové ploše 220 m², v obnovené hloubce hrobové šachty 13 m. Nalezená země zasypu byla pečlivě vybrána a dovezena z okolí a obsahovala i vrstvu břidličnatého pískovce. Šachta obsahovala několik rakví uvnitř pohřební komory, která byla obalena ve více než 60 000 kg uhlí. V době nálezů byl hrob zaplaven vodou.

Pohřební komora *guo* 檸 byla postavena ze čtyřhranných trámů ze stromu katalpa a byla rozdělena na čtyři místnosti, které byly propojeny malými čtvercovými otvory velikými 40 x 40 cm. Ve východní místnosti byla uložena rakev zemřelého a dalších devět rakví pro lidské oběti a psa. Západní místnost byla zaplněna třinácti rakvemi dalších lidských obětí. (Příloha 4)

---

¹⁵ Li, Xueqin : *Lacquer Objects. Eastern Zhou and Qin Civilizations*. New Haven: Yale University Press. 1985. 342- 359.

¹⁶ Webb, Marianne : *Lacquer. Technology and Conservation : a comprehensive guide to the technology and conservation of both Asian and European lacquer*. Oxford : Reed Educational and Professional Publishing. 2000. 3-31.

Markýz byl uložen ve dvojité rakvi. Vnější rakev byla vyrobena z bronzu a dřeva, váží více než 6 tun. Vnitřní dřevěná rakev je zdobena malbou draků, fénixů, mytickými postavami a zvířaty, a to černou nebo zlatou barvou na podkladě z červeného laku.

Tělo zemřelého, jeho plášť a příkrývky podlehly rozkladu. Kostra byla identifikována jako muž ve věku kolem 45 let. Nalezeno bylo mnoho nefritových předmětů, nashromážděných kolem kostry. Co se týče lidských obětí, byly to ženy ve věku od 13 do 25 let a do jejich rakví bylo dáno jen několik nefritových výrobků.

Vnější rakev je výjimečná svými rozměry (délka 3,2 m, šířka 2,1 m a výška 2,19 m) a bronzovým rámem. Dekorace lakem je organizována do horizontálních a vertikálních pruhů, což tvoří oddělené panely a také kopíruje bronzový rám. Malba není v porovnání s vnitřní rakví dokonalá. Zahrnuje šest geometrických vzorů, pravidelně opakovaných. Jejich charakter je vzájemně odlišný, což odpovídá pozdně-zhouskému dekorativnímu stylu. Dále se tento dekor na rakvi nachází také na předmětech, které jsou součástí hrobové výbavy. Nedokonalé provedení malby na vnější rakvi může být výsledkem práce lokálních řemeslníků, kteří pravděpodobně neměli stejnou praxi jako řemeslníci v chuském centru a rakev byla malována až byla odvezena na pohřebiště, nebo byla malována až po dokončení vnitřní rakve a během kratší doby. Rakev má také na jedné straně malý čtvercový otvor veliký 40 x 40 cm.

Vnitřní rakev odpovídá rakvím chuského typu se zaoblenými bočnicemi a víkem. Malba lakem dekorující vnitřní rakev se neřídí tvarem rakve, nýbrž malíř liniemi vyčlenil jednotky plochy v rámci celkové kompozice a tyto jednotky byly zaplněny různými druhy vzorů. Všechny kresby se řídí ikonografickým programem, který zahrnuje cca 20 vzorů. Vzory jsou v kompozici izolované nebo smíšené s jinými, jedná se o hybridní stvoření, složená z draků či hadů, polo-lidská, polo-zvířecí.

Dekorativní prvky a vyobrazení na vnitřní rakvi byly A.Thotem rozčleněny do skupin. Za prvé, abstraktní a zoomorfické propletence, za další, dvoukřídle dveře a okno, za třetí hybridní stvoření a ptáci zobrazení ve stoje a jasně vyčlenění od okolí, a za čtvrté devět vzorů hustě pokrývajících povrch rakve. (Příloha 5)

Středem malby jsou pravděpodobně okna a dveře, kolem nichž jsou symetricky shromážděny ostatní prvky. Motiv okna je také na dalších rakvích obětí. Tento motiv je spojován s otvorem ve vnější rakvi a otvory propojujícími místnosti hrobky. Stvoření stojí na nohou, v rukou drží trojitou halapartnu *ge* 戈 a jsou umístěna vedle okna v pozici strážce. V blízkosti zobrazení ptáci jsou v neobyčejné pozici „stojících“ postav. Dále je zde

vzor smíšených zvířat, kočkovitý drak, na něm stojící pták, obklopený hady a dalším zvířectvem. Častým vzorem je kombinace ptáků s draky a ptáků s hady, kteří jsou v protikladu, a jejich opakované zobrazení pravděpodobně neslo nějakou informaci.

Vzory na vnitřní rakvi nejsou součástí jiných předmětů hrobové výbavy, kromě jednoho abstraktního vzoru propletených zvířat, který je v dokonalejší formě vyveden na citeře *qin* 琴.

Vcelku lze říci, že řada vzorů na obou rakvích je blízká soudobým nebo starším dekoracím bronzových nádob, což se týče ikonografie, stylu i aranžmá.¹⁷

Co se týče osmi rakví ve východní místnosti, pět z nich bylo uloženo v řadě u východní stěny místnosti a další dvě u západní zdi. Pouze dvě rakve zůstaly uzavřené. Tři rakve ležely na bočnici a další tři dnem vzhůru.

Rakve v západní místnosti byly nahuštěné v prostoru menším oproti východní místnosti. Dvě rakve při otevření hrobu plavaly na hladině, pouze čtyři rakve zůstaly uzavřené a většina ležela na bočnicích.

Tyto rakve byly vyrobeny se stěnami ve tvaru půlkruhu, mírného oblouku nebo rovnými. Dále se jejich tvar lišil na přesný nebo přibližný čtyřhran. Kromě jedné červené výjimky ve východní místnosti, byly všechny rakve uvnitř lakované černě. Vnější povrch byl lakován třemi dekoračními vzory: mračna, rybí šupiny a dračí propletence, a šrafované křížkové vzory. Tyto hlavní vzory byly doplněny o širokou škálu motivů, jako jsou ptáci, geometrické vzory, tvar šňůry a další. Některé vzory jsou shodné s dekoračními vzory na vnější rakvi.¹⁸

Pohřební výbavu lze rozdělit podle účelu jednotlivých komorových místností, výrobního materiálu nebo podle účelu. Archeologická zpráva o markýzově hrobu vychází z následujícího komorového členění. Východní místnost jako soukromé komnaty, protože zde byla uložena rakev markýze, a rakve jeho osmi žen a psa, spolu s menšími hudebními nástroji, zbraněmi, výbava pro stolování a oblečení uložené v truhlách. Centrální místnost představuje rituálně-oficiální povinnosti, neboť obsahuje sadu bronzových zvonů zavěšených na stojanu, kamenný litofon a seřazené bronzové rituální nádoby. Západní

---

¹⁷ Thote, Alain : The Double Coffin of Leigudun Tomb no.1:Iconographic Sources and Related Problems. in : Lawton, T. (ed): *New Perspectives on Chu Culture During the Eastern Zhou Period*. Washington D.C.: Princeton University Press.1991. 23-46.

¹⁸ *Zeng hou Yi mu* . Beijing: Wenwu chubanshe. 1989. 19-56.

místnost s dalšími rakvemi obětí mohla prezentovat pravděpodobně sektor pro služebnictvo. A konečně severní místnost obsahovala předměty sloužící ve válce, jako jsou zbraně, přilbice, brnění a ozdoby vozu.¹⁹

3.2. Hrobka ShaoTuova v Baoshanu

V letech 1986 až 1987 bylo v předměstí Shilipu, 十里铺 města Jingmen 荆门, v provincii Hubei 湖北 nalezeno pohřebiště Baoshan 包山, datované do doby Válčících Států a spadající pod mocenskou oblast státu Chu 楚. Pohřebiště bylo vzdálené 16 km severně od bývalého hlavního města Jinanu 纪南, nacházelo se na pahorku dlouhém 600m, oválného tvaru v kopcovitém terénu. Na celém pahorku bylo nalezeno celkem osm hrobů.

Nejlépe zachovaným byl hrob číslo 2, ve kterém byl pohřben Shao Tuo 邵它+力, osoba patřící do vrstvy *dafu* 大夫 s chuským titulem *zuoyin* 左尹.

Hrob datovaný do roku 316 př. n. l. byl přikryt mohylou s kulatým plochým vrškem, ve výšce 5,8 m a šířkou základny 54 m. Pod mohylou se nacházela rovná pohřební šachta, s ústím velikým 34,4 m X 31,9 m, dnem o velikosti 7,8 m X 6,85 m, hluboká 12,45 m. Na východní straně hrobu byla umístěna svažitá rampa k hrobce, dlouhá 19,8 m a široká 4,65 m. Stěny hrobové šachty měly čtrnáct teras. Vrstva slámy byla uložena na podlaze rampy a na podlaze hrobové šachty. Uprostřed dna hrobové šachty byla v jámě nalezena ovce.

Komora hrobu *guo* 椁 se skládala ze dvou do sebe vložených konstrukcí, a uvnitř byla uložena trojitá rakev. Vnější komora čtvercového tvaru byla pokryta bambusovými rohožemi, položenými na vršku deskové konstrukce, a ze spodu podepřena trámy. Její rozměry byly 6,32 m na délku, 6,26 m na šířku a 3,1 m na výšku. Tato komora byla rozdělena na 5 místností, z toho čtyři obklopují pátou místnost uprostřed, a byla uzavřena dřevěnými deskami. Pátá centrální místnost obsahovala druhou komoru a byla v ní uložena trojvrstvá rakev *guan* 棺. Druhá vnější komora, spolu s první a druhou rakví mají tvar obdélníku. Prostřední ze tří rakví je vyrobena ze zaoblených desek a rovné desky podlahové, navíc byla pokryta devíti vrstvami ozdobného pohřebního hedvábí.

---

¹⁹ Thote Alain: Shang and Zhou Funeral Practices. in: Lagerwey, J. - Kalinowski, M. (eds): *Early Chinese Religion, Part One: Shang through Han (1250 BC- 220 AD)*. Leiden, Boston : BRILL. 2009 . 103-142.

Nad uzavřenou východní místností chybělo 1,5 m zeminy. Vznikl tak prostor, kde se po dlouhou dobu shromažďovala voda a poškodila strukturu mohyly, pohřební jámu i vnější komoru. V době nálezů byla už uvnitř hrobu vyšší hladina vody.

Vnější rakev *guan* měla délku 3,19 m, šířku 1,78 m a výšku 1,72 m. Stěny byly spojeny bronzovými hřeby a utěsněné surovým lakem.

Prostřední rakev byla dlouhá 2,28 m, široká 1,06 m a vysoká 1,09 m. Stěny byly sesazeny a spojeny surovým lakem, celá rakev byla natřena černým lakem a ovázána konopným provazem. Rozdíl mezi stěnami prostřední a vnější rakve tvořil 22 cm a byla zde uložena bambusová rohož. (Příloha 6)

Vnitřní rakev byla dlouhá 1,84 m, široká 0,46 m a vysoká 0,46 m. Stěny rakve byly také sesazeny a slepeny surovým lakem. Na víku byly upevněny dva páry kruhů, pravděpodobně fungující jako madla k přenosu, původně pozlacená. Kruhy byly také připevněny po jednom na malých bočnicích, a po dvou na dlouhých bočnicích. Uvnitř byla rakev červeně nalakována, zatím z vnějšku tvořil povrch černý lak. Ten byl podkladem pro malbu červeným a žlutým lakem, dekorované zlatým a stříbrným lakem, čímž byli vyobrazeni draci a fénixové. Vršek a bočnice jsou dekorovány devíti skupinami, složenými ze čtyř draků a čtyř fénixů. Draci mají jednu hlavu, ale dvě těla, jsou stočeni do čtverců s oblými rohy. Dračí hlava a nohy jsou malovány žlutě, těla černě a šupiny jsou vytvořeny zlatým a stříbrným prachem. Fénixové jsou v kupředu krácející pozici, se zvednutými hlavami, roztaženými křídly a stočenými ocasy. Jejich obrysy jsou vyvedeny v černé a červené, se žlutým tělem a černými křídly. Fénixové jsou umístěni nad draky a prostor mezi nimi vyplňuje červený lak. Ve skupinách jsou k sobě draci natočeni buď hlavami nebo ocasy, zatím co fénixové si jsou vždy čelem. Tyto skupiny jsou naaranžovány do vzoru, který se opakuje. Čelní stěna vnitřní rakve je vymalována dvěma skupinami dračího vzoru, který je částečně dezintegrován. Týlová stěna rakve je dekorována čtyřmi skupinami stejného vzoru. Rozdíl mezi stěnami prostřední a vnitřní rakve tvořilo 6 cm vyplněných popelem. (Příloha 7)

Kostra zemřelého uvnitř byla dobře zachována, v natažené poloze na zádech. Jednalo se o muže ve věku 35-40 let.

V hrobě nebyly nalezeny žádné další lidské pozůstatky. Naopak ve všech 4 místnostech bylo nalezeno sedm dřevěných figur. Byly vyrobeny ze dřeva kombinací

různých postupů, tělo bylo vysekáno a hlava vyřezána ze dřeva, spojené čepy a surovým lakem. Hlavy měly malované lakem a na těle byly nalezeny zbytky textilií.²⁰

Vnější komora ve svých místnostech ukrývala výbavu také dělenou podle společenských rolí Shao Tuoa. Trojitá rakev v centrální místnosti obsahovala předměty, které člověk nosil při sobě, jako je oblečení, vlásenky, meč, luk a nefritový disk *bi* 璧. Severní místnost pravděpodobně představovala soukromý pokoj, vybavený nábytkem jako je opěrka, lampa, bambusová matrace, stolek, bambusový koš, dřevěným tygrem, kostěnou ozdobou a také užitkovými předměty v čele s toaletní skříňkou, citerou, nožem či štětcem. Nejvíce předmětů bylo uloženo ve východní místnosti. Šlo o různé nádoby používané jak k rituálu tak ke stravování: bronzы na přípravu jídla, dvouvrstvé nádoby a bambusové koše k jeho uskladnění, výbava a nábytek ke stolování, figury služebnictva, nůž, hovězí kosti a také bambusové proužky. Hlavními výrobními materiály bylo dřevo, bronz a keramika. Jižní místnost obsahovala výbavu k válčení. Počínaje osobní výbavou vojáka, tvořenou luky, šípy, oštěpy, dýkami, halapartnami, pouzdry na zbraně, lidským brněním a rohoží. Přes výbavu rozložený vůz, jeho bočnice, závěsné kapsy, kovové součásti. A koňským brněním a uzdou konče. Nejmenší místnost byla na západní straně hrobu. Uvnitř byly uloženy štít, kopí, sandály, deka, toaletní kufřík, vějíře a figury, skládací postel, lampa, bambusové koše, bronzový talíř a skladovací nádoba, závěs a rohož, které dohromady tvořily výbavu na dlouhé cesty.

3.3. Srovnání skladby hrobů

Pokud porovnáme strukturní schéma obou hrobek a tematickou specializaci jednotlivých místností, pak je zřejmé, že došlo k posunu od důrazu na rituál, na zemřelého, na jeho vztah k okolí, na aspekty jeho života a na cenu výrobních materiálů předmětů.

Ve starším hrobu markýze Yi se v centrální místnosti hrobu nachází předměty sloužící rituálu, zatím co v hrobce Shao Tuoa není rituálu vyhrazena žádná z místností a v centrální místnosti hrobu se nachází rakev zemřelého. Pokud budeme s těmito hrobkami nadále pracovat jako se spolehlivými reprezentanty pohřební kultury své doby, pak lze říci, že

---

²⁰ *Baoshan Chu mu* . Beijing: Wenwu chubanshe. 1991. 57- 68.

v druhé polovině 5. st. př. n. l. byl jedinec definován rozsahem výbavy rituálních předmětů, jejichž hlavním nejkvalitnějším výrobním materiálem ještě stále byl bronz. Naproti tomu v druhé polovině 4. st. př. n. l. byla osoba definována tím, co ji obklopovalo a její moc a bohatství byly měřeny celým vlastnictvím. Rituální nádoby se staly součástí východní místnosti spolu s dalšími nástroji k přípravě pokrmů a stolování, tudíž význam rituálu už nebyl nadřazený ostatním aspektům života.

Celkové uspořádání obou hrobek dále vypovídá o změně chápání konceptu smrti. Zatím co markýzova hrobka má propojené místnosti s rakví 40 cm velikými otvory, nebylo nic takového nalezeno v mladší hrobce. Takže teoretický koncept o posmrtné existenci zemřelého, pohybujícího se mezi místnostmi, jako základu pro pozdější víru ve dvě duše²¹, nelze potvrdit. Rozmístění předmětů uvnitř místností v případě markýzovy hrobky pracuje s prostorem, předměty byly seřazené na podlaže komory. Shao Tuova výbava byla naopak uskladněna ve všech místnostech v několika vrstvách, nábytek byl rozložen, řada předmětů uložena uvnitř bambusových košů.

Markýze na smrt doprovázelo 13 osob, rozdělených do skupin a pes. Lze předpokládat, že tyto ženy sdílely soukromí markýze. Jejich umístění do hrobu spolu s ním ukazuje na to, že hodnota života lidí v rámci společnosti byla silně vázaná. Životní osud osob podřízených hlavě rodiny a služebnictva byl spjatý s hlavou rodu. Protože už ale každá osoba, dokonce i pes, byla uložena do vlastní rakve uvnitř komory, nejednalo se o obětování jako v předchozích staletích, kdy byla těla zadusána do hlíny kolem.

Mladší hrob kromě Shao Tua neobsahoval žádné další lidské ostatky. Buvolí kosti z východní místnosti pravděpodobně byly součástí jídelníčku. Společnost mrtvému dělaly dřevěné figury, pravděpodobně nahrazující sloužící z jeho domu. Životní závislost podřízených a rodinných příslušníků na hlavě rodu se pravděpodobně uvolnila a jedinec měl pro společnost větší hodnotu živý než mrtvý. Další možností je, že mrtvý nepoznal, jestli se jedná o skutečně obětovanou osobu nebo o dřevěnou figuru, obojí mohlo po jeho smrti vykonávat svoje povinnosti plnohodnotně.

---

²¹Thote, Alain: The Double Coffin of Leigudun Tomb no.1: Iconographic Sources and Related Problems. in : Lawton, T. (ed): *New Perspectives on Chu Culture During the Eastern Zhou Period*. Washington D.C.: Princeton University Press. 1991. str. 36

Změna obsahu pohřebních místností je dalším upozorněním na změněnou představu životních potřeb zemřelé osoby, a stejně tak může dokumentovat změněný žebříček životních hodnot na konci 4. st. př. n. l. Markýzova hrobka prezentovala rituály, válku, soukromí domova a služebnictvo. Shao Tuova hrobka se shodovala pouze soukromím a válkou. Rituální potřeby byly spojeny s výbavou k jídlu. A navíc obsahovala cestovní výbavu. Rituál rozhodně ztratil svoji životně důležitou roli, zato osobní majetek a potřeby nabyly na významu.

Co se týče rakví v obou hrobech, byly sesazeny pomocí čepů nebo kovových hřebů, ale všechny byly slepeny surovým lakem, nebo jejich víka byla lakem utěsněna. Což je první způsob jeho použití. Všechny rakve byly zvnějšku i zevnitř pokryty jednobarevnou vrstvou laku, černou či červenou. To je druhý konzervační způsob použití, protože lak je odolný vůči vodě a kyselinám, a tak ochraňuje dřevěné rakve. A za třetí byly rakve dekorovány malbou barevným lakem, nejčastěji červenou, černou, žlutou, lakem smíchaným se stříbrným a zlatým prachem, hnědou, bílou a zelenou. Lak takto působí i jako nositel abstraktní informace, která je v některých dekorativních „motivech“ pravděpodobně obsažena.²²

4. Kategorie pohřebních předmětů

4.1. Zenghou Yi

Pohřební výbava tohoto hrobu byla dělena podle použití s důrazem na výrobní materiál, protože řada předmětů patří mezi výjimečné archeologické nálezy. Jedná se o hudební nástroje, bronzové rituální a užitkové předměty, válečnou výbavu, bambusové proužky a laky, celkem 125 kusů. Je třeba zdůraznit ty, které byly v tomto hrobě nalezeny v neobvykle dobře zachovaném stavu, kvalitě či velikosti, a pak se zaměřit na lakové předměty jako těžiště této práce.

---

²² Například Thote, A.: *The Double Coffin of Leigudun Tomb*. 1991. uvádí teorii, že ozbrojené antropoidní postavy na markýzově hrobce jsou strážci hrobu. Podobně jsou v *Zeng hou Yi mu*. Beijing: Wenwu chubanshe. 1989 uvedeny současné mýtické příběhy k malbám na šatních truhlách. Ani v jednom případě nelze zcela potvrdit nebo vyvrátit platnost těchto teorií.

Začneme výjimečně zachovalou zvonkohrou *bianzhong* 编钟, která se skládá z 65 zvonů, zavěšených ve třech řadách na rámu, jež je podpírán šesti bronzovými sochami válečníků. Zvonkohra je laděna v klíči C-dur, obsáhne pět a půl oktávy, včetně půltónů, a každý zvon je označen. Nalezené bronzы byly vyrobeny vysoce sofistikovanou metalurgií, například metodou lití bronzu do ztracené voskové formy, nebo metodou odlévání a spojování jednotlivých částí.

Hrob byl vybaven řadou zbraní, které byly do té doby známe pouze z textů, a které často nesly nápisy, například *halapartna ge* 戈 nebo *kopí shu* 殳. Dochované kožené brnění, celkem dvanáct mužských obleků a dva pro koně, jsou cennými doklady o technice zpracování kůže, výroby a případně ozdobné výmalby, v neobyčejně dobrém stavu.

Dále bylo nalezeno více než 200 nefritových předmětů, z čehož největší je skládací přívěsek tvořený ze 16ti částí, dlouhý 43 cm. Zatím co nejmenší nefrit byl vyřezán do tvarů zvířat, ve velikosti menší než 1 cm.

V tomto hrobě bylo také nalezeno velké množství textového materiálu, na bambusových prouzcích a na bronzích. Jsou důležité pro rekonstrukci předcísarské společnosti, obsahují seznamy hrobové výbavy, záznamy o hudbě atd.

4.2. Shao Tuo

Předměty tvořící Shao Tuovu hrobovou výbavu lze rozlišit na rituální nádoby, hudební nástroje, předměty denního užitku, předměty pohřební a ozdoby.

5. Hudební nástroje

5.1. Zenghou Yi

Co se týče hudebních nástrojů, lze je rozdělit na bicí, strunné a dechové.

Ve východní místnosti byly nalezeny čtyři bubny. Jedná se o oboustranné kožené bubny natažené na dutém dřevěném rámu. Liší se strukturou. Archeologické práce je odhalily už bez kůží. Černě lakované paličky na buben byly nalezeny v centrální místnosti.

Buben na konstrukci *jiangu* 建鼓, kde konstrukci tvoří jeden dřevěný sloup, na kterém je umístěn dutý dřevěný rám bubnu pomocí bronzového upevnění. Buben byl

vyroben z menších dřevěných částí, jejichž spojením byl vytvořen kulatý dřevěný rám. Na něm byla z obou stran natažena kůže připevněná pomocí bambusových kolíků. Buben byl červeně nalakován. Dřevěný sloup měl na vrchním konci po svém obvodu dekor vyvedený černým lakem a stopy na dřevěném rámu bubnu ukazují stejný vzor. Spodní část sloupu byla upevněna v bronzovém stojanu, který tvořila skupina propletených draků. Samotná výroba stojanu zahrnovala několik technik práce s bronzem.

Buben s madlem *youbinggu* 有柄鼓 tvarem připomíná vědro a uprostřed stěny má čepem napojené madlo, které je z vnitřku bubnu zajištěno bambusovou zástrčkou. Po obvodu dřevěné konstrukce byla připevněna kůže pomocí bambusových kolíků. Buben i s madlem byl červeně nalakován.

Dalším bicím nástrojem je plochý buben *biangu* 扁鼓, kulatého tvaru s rovnými plochami, s minimálně vybouleným středem. Dřevěný dutý rám byl vyroben sesazením menších dřevěných částí pouze pomocí drážek.

Závěsný buben *xuangu* 悬鼓 je také kulatý s rovnými plochami. Dřevěný rám byl také vyroben sesazením dřevěných částí systémem drážek a držel tvar díky protisměrným tlakům, které natažená kůže způsobovala. Bambusové kolíčky držely kůži zafixovanou. Na celém bubnu byla dekorativní malba na černém podkladu, na okrajích kůže kolem byl vzor trojhranného blesku.

Strunné nástroje jsou zastoupeny harfou *se* 瑟 a citerou *qin* 琴. (Příloha 8) ²³

V centrální místnosti hrobu bylo uloženo sedm harf a ve východní místnosti pět harf. S nimi zároveň byly nalezeny stojany. Markýzova hrobka celkem obsahovala tři druhy. Deset exemplářů harf prvního typu bylo uloženo po třech ve východní místnosti a sedm v centrální místnosti. Jejich tvar a dekorace se shodují. Harfa má tvar kvádra, je vyřezána ze dřeva, celá její plocha nese vrstvu laku a bohatých barevných lakových dekorací. Jednotlivé harfy se liší variacemi dekoračního vzoru, dále ve velikosti stupně mezi předním koncem a spodní částí harfy, jeho hloubce a tloušťce bočnic přední části, a nakonec v rozložení děr na struny na zadním zvýšeném konci harfy.

---

²³ Slovníkové překlady *se* 瑟 a *qin* 琴 hovoří o hudebních nástrojích s odlišným počtem strun. Na základě popisu v obou archeologických zprávách lze určit, že se nástroje liší tvarem těla i uchycením strun. Jejich společnou vlastností je princip ozvučné skříně. Termín citera je používán pro oba nástroje, čímž se v překladu ztrácí rozdíly. Proto pro účely této práce je používán název „harfa“ a je přiřazen k nástroji *se*, jehož překlad není vždy ve slovnících a odborných publikacích shodný. Další hledání vhodného termínu je ale stále nutné.

Dřevo harfy druhého typu pocházelo se stromu katalpa, a bylo vyřezáno do tvaru bočnic upevněných ve spodním prkně. Harfa se nedochovala v dokonalém stavu, což odhalilo její výstavbu. Vyřezaná dřevěná prkna byla spojena bambusovými čepy a poté kovovými zatloukanými svorkami. Na tomto nástroji je přední část označována jako hlava harfy s kolíky, a zadní část jako ocas harfy s otvory na upevnění strun. Nástroj je uvnitř dutý.

Ve východní místnosti byly uloženy dvě citery. Pětistrunná citera vyrobená také ze dřeva má tvar dlouhé hole, hlavovou část čtvercového tvaru a naopak ocasní část kulatého tvaru. Celková délka nástroje je 115 cm. Povrch citery je rovný. Hlava nástroje má být postavena na stojanu vysokém 4,4 cm. Struny jsou navázané na sloupcích zespodu, odkud vedou přes hlavovou a ocasní část, obtočí tak vrchní stranu nástroje. Na ocasní části procházejí pěti otvory. Tělo citery má funkci ozvučné skříně, je duté. Zatím co vrchní část nástroje je rovná, spodní část je mírně vyklenutá. Podkladová vrstva laku je černá, červená a žlutá vytváří pečlivě vyvedenou malovanou dekoraci.

Desetistrunná citera, také vyrobená ze dřeva, má tvar kvádrů s kulatým povrchem a rovným dnem. Hlavová část je širší než ocasní. Citera má délku 67cm. Nástroj se skládá z ozvučné skříně a ocasní části. Je vyřezaný ze dřeva do tvaru dlouhé nepravidelné hole. Na povrchu jsou vyřezány pouze cesty strun. Na hlavě nástroje je vrcholek, na němž bylo upevněno všech deset strun. Celý nástroj je černě lakovaný.

Skupinu dechových nástrojů v markýzově hrobce tvořily ústní varhánky *jisheng* 计笙, panova flétna *paixiao* 排箫 a bambusová flétna *chi* 簫.

Z celkového počtu šesti ústních varhánků byly čtyři uloženy v centrální místnosti a dvě ve východní místnosti. Skládají se z misky, jazýčku a píšťal. Jejich povrch je barevně dekorovaný. Byly vyrobené z tvrdé tykve, která určila tvar hudebního nástroje. Připojena foukací trubka. Jeden z mála exemplářů, který navzdory působení vody bylo možné zrekonstruovat, měl 18 děr, na kulatém dutém těle tykve byly dvě řady děr po devíti, a na dně tykve také osmnáct otvorů. Obě děrované plochy byly umístěny protikladně, a na tyto otvory byly do vnitřku tykve připojeny píšťaly. Povrch je pokryt vrstvou černého laku, na kterém jsou lineární dekorace v červené a žluté barvě.²⁴

---

²⁴ Zeng hou Yi mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1989. 151- 168.

5.2. Shao Tuo

Bylo nalezeno celkem 14 hudebních nástrojů, které byly vyrobeny z kvalitního dřeva sekáním, soustružením a vyřezáváním. Jejich jednotlivé komponenty byly spojeny čepy a slepeny lakem, povrch byl poté pokryt černým lakem a pak nanесeny barevné malby. Řada dekorací se nedochovala, ale skládala se z červené, žluté, bílé a zlaté barvy. Hlavními motivy byly linie, pásy, trojúhelníkové tvary, ptačí peří či tygří pruhy. Hudební nástroje tohoto hrobu jsou harfa a buben. Výjimku tvoří bronzová sada činelů *tongnao* 铜铙.

Dřevěná lakovaná harfa *qimuse* 漆木瑟 má tvar kvádru s klenutým povrchem se zakřivenou ocasní částí. Bočnice a vrchní deska jsou spojeny bambusovými čepy. Na povrchu harfy je jeden dřevěný čep na vrcholu hlavy nástroje, tři čepy na opačném konci a 4 strunné spony. Čepy jsou zdobně vyřezané. 23 strun bylo upevněno ve třech svazcích na ocase harfy. Oba konce nástroje jsou provrtané řadou děr, kudy jsou struny vedeny. Celá harfa je natřena černým lakem, její dekoraci na obou koncích tvoří vyřezávané propletené vzory. Celková délka je 106 cm. (Příloha 9)

K harfě patří 11 podpěr *sezhu* 瑟柱, vyrobených ze dřeva a tvoří oblouk.

Lakovaný dřevěný buben *qimugu* 漆木鼓 byl vyroben ze sedmi odlišně dlouhých ohnutých kusů dřeva, které dohromady tvoří kruh. Dochovaly se pouze zbytky lakované kůže. Obě strany měly nataženou kůži připevněnou bambusovými kolíky. Vnější povrch bubnu je černě lakovaný, prostředek lakovaný červeně a celý je pokryt dekorem spojených linek v barvě červené, žluté a zlaté. Na černě lakované části je červenou, žlutou a modrou namalován modifikovaný vzor fénixů.²⁵

5.3. Srovnání hudebních nástrojů

Centrální a východní místnost markýzovy hrobky obsahovala veliké množství hudebních nástrojů v takovém rozsahu, že významně rozšířila informace o hudbě v 5. st. př. n. l. Prostorově a komponenty největší byla zvonkohra a kamenný litofon. Další bicí

---

²⁵ *Baoshan Chu mu* . Beijing: Wenwu chubanshe. 1991. 113- 118.

nástroje reprezentovaly bubny různého druhu, ale podobné konstrukce a malovaných dekoračních vzorů. Strunné nástroje zastoupilo několik exemplářů harfy a citery. Ústní varhánky, panova flétna a bambusová flétna zastupovaly skupinu dechových nástrojů. Markýzova hudební výbava prezentovala hudbu určenou k rituálům a hudbu určenou pro soukromý poslech či pobavení.

V porovnání s tím byl Shao Tuův hrob chudý. Obsahoval pouze bicí a strunné nástroje a to pouze jako jednotlivé exempláře. Nelze použít dělení na účelové skupiny jako tomu je v markýzově případě. Jediné čeho měl tento hrob z hudební výbavy větší množství byly podpěry pod harfu. Oba hroby obsahovaly bicí nástroje složené jako sady bronzových předmětů, typologicky se neshodují, zatím co principem hry ano. Ovšem i v tomto případě se sada bronzových „činelů“ nevyrovná markýzově zvonkohře ani litofonu.

Počet rituálních nástrojů v markýzově hrobce je v porovnání s minimální hudební výbavou Shao Tuovy hrobky ukazatelem, že rituální hudba byla v 5. st př. n. l. důležitou součástí společenského života, kdežto ve 4. st. př. n. l. byla důležitá podstatně méně. Zatím co pouze část hudebních nástrojů v markýzově hrobce byla určena pro zábavné účely, v druhé hrobce je právě zábava důvodem, proč je jimi hrobka vybavena. Kromě veřejné degradace rituálu je také možné, že se stal více soukromou než veřejnou záležitostí.

6. Předměty denního užití

6.1. Zenghou Yi

Užitné předměty byly vyrobeny převážně ze dřeva. Jedná se o 239 předmětů, které byly uloženy ve všech místnostech hrobu. Byly vyráběny vytesáním celého předmětu nebo jeho částí, jež pak byly spojeny systémem čepů a zářezů, kovovými hřeby nebo slepeny lakem. K jejich výzdobě bylo užíváno převážně dvou technik: reliéfní plastiky a dekorativního vyřezávání. Další technikou byla barevná malba lakem. Barvy byly černá, červená a žlutá. Malba mohla zobrazovat konkrétní scény, nebo vzory typu peří či šrafování a také geometrické vzory. Výbava markýzovy hrobky je známá tematickými malbami, které umožňují spekulovat o duchovním pojetí světa té doby. Nejvíce

lakového materiálu bylo ve východní a centrální místnosti. Navíc markýzova hrobka obsahovala 4780 dřevěných knoflíků.

Truhly na oblečení *yixiang* 衣箱 se v počtu pěti kusů nacházely ve východní místnosti. Uvnitř nebyly nalezeny žádné látky, protože se pod vlivem vody v komoře nedochovalo. Všechny truhly byly lakované a dekoračně malované lakem. Nacházely se mezi nimi tři výjimečné truhly, jejichž dekorací je konkrétní malba. (Příloha 10)

První z nich má na víku na černém podkladě červenou malbu draka a tygra, mezi nimiž je kruh archaických znaků pro 28 hvězdných znamení *xiu* 宿, a v centru se nachází znak pro „velkou naběračku“ *dou* 斗. Na bočnicích truhly malba pokračuje vlnitými liniemi spolu s kulatými tečkami a na žádné straně se neopakuje.

Druhá truhla má na černém podkladě červenou barvou vytvořenou malbu, která na víku zobrazuje čtyři zvířata s hlavami otočenými dozadu. Mezi dvojicemi zvířat středem víka vedou dvě linie, naopak na krajích jsou vzory mračen. Na jedné bočnici jsou namalována dvě zvířata čely k sobě, jedno má nad zády ptáka stojícího, druhé ptáka v letu. Dále je zde také motiv osoby stíhající na ptáka. Na truhle jsou znaky „狄豕“.

Třetí výjimečně malovaná truhla má také červený lak na černém podkladě. Prostředkem víka vede pás mračen ve tvaru hub, stejně tak na jedné hraně víka. Tento shluk mračen ve tvaru „T“ vymezuje dva prostory, jež jsou vyplněny dvěma stromy, vysoký strom s jedenácti větvemi a nízký s devíti. Na stromech sedí ptáci a jsou na něm namalované kulaté tečky, teoreticky jde o slunce. Na jedné straně se mezi stromy nachází obilí a osoba držící luk mířící na ptáka, na druhé straně stejný výjev bez obilí. V jednom rohu víka truhlice je série znaků.

Do centrální místnosti patřila schránka s výbavou k pití alkoholu *jiujuxiang* 酒具箱, která má tvar dlouhého obdélníku a členěný vnitřní prostor. Povrch lakovaný černě, vnitřek lakovaný červeně. Uvnitř byly uloženy čtyři čtvercové a jedna zaoblená schránka, všechny lakované. Dále šestnáct lakovaných pohárů s uchy, rybí a kuřecí kosti, dvě dřevěné lžice a dva páry bambusových hůlek.

Ve stejné místnosti byly ještě uloženy dvě schránky s výbavou ke stolování *shijuxiang* 食具箱. Obě jsou obdélníkového tvaru, na černě lakovaném povrchu jsou zdobné bronzové knoflíky. Vnitřek červený. Výbavu první schránky tvořily dvě menší bronzové schránky. V každé z nich byla bronzová trojnožka. Mezi jejich nohama bylo místo pro další malou schránku. Druhá jídelní schránka byla členěna na poloviny. Jedna

polovina patří bronzové nádobě s bronzovou lžicí a hůlkami. Druhá polovina byla vyplněna třemi vrstvami malých krabiček a bambusovým válcovitým pohárem.

Celkem bylo nalezeno 14 schránek *he* 盒 různých tvarů, užití a dekorace.

Ze schrány se stolovací výbavou pochází dvě šachovnicové nádoby 方笼格形盒. Tato nádoba je dělená na tři patra, jež do sebe přesně zapadají. První patro představuje tři horizontální vzory, druhé dva vertikální a spodní patro dva vzory horizontální. Všechna patra jsou uvnitř nalakována červeně a zvenku černě.

Schránka ve tvaru čtyřhranného válce 方筒形盒, je celá lakována černě a také ještě patří mezi stolovací výbavu

Do schrány s výbavou k pití patří čtyři malé čtvercové schránky 小方盒, jejichž interiér je nalakován červeným lakem zatím co povrch černým. Také dovnitř patří schránka ve tvaru vázy 罐形盒 s hrdlem, kulatým břichem, rovným dnem a přesně doléhajícím víkem. Nádoba je uvnitř červeně lakovaná.

V rakvích obětovaných osob v západní místnosti byly uloženy dvě malé schránky ve tvaru kufru na oblečení 衣箱形盒. Kromě vyrytého vzoru draků nejsou nijak zdobené. Celé černě lakované.

Schránka ve tvaru mandarínské kachničky *yuanyangxinghe* 鸳鸯形盒 byla nalezena v rakvi obětované osoby ze západní místnosti. Hlava a tělo byly samostatně vyřezány a pak spojeny čepy. Tělo kachničky je vytvořeno ze dvou slepených polovin. Vnitřek je dutý a na zádech je čtvercové víko s vyřezaným dračím vzorem. Křídla, ocas, hlava a nohy věrně napodobují kachnu. Celé tělo je černě lakované s bohatými barevnými vzory. Na obou bocích je ohraničený prostor a v něm samostatná vyobrazení. Pravá strana zobrazuje bití na zavěšený buben, zatím co levá strana hru na zvonkohru.

Z centrální místnosti pochází dřevěná schránka na noze 带足盒 skládající se z víka, schrány, stopky a podstavce. Na stěnách schrány jsou dekorativně vyřezané spirály a celý předmět je černě lakovaný.

Poslední schránka je želvího tvaru 龟形盒, byla uložena ve východní místnosti. Oválného tvaru, se čtyřma nohama, s víkem, vytvořená ze dřeva a celá černě lakovaná. Dekor je rytý.

Další součástí užitkové výbavy jsou poháry *dou* 豆, které patřily do východní a centrální místnosti. Jsou vyřezané ze dřeva po částech (miska, noha, podstavec) a pak spojeny. Jejich varianty jsou: Devatenáct pohárů bez víka 无盖豆 se vyznačuje mělkými miskami, jsou lakované černě nebo červeně. Čtyři poháry s víkem 盖豆 mají mírně oválný tvar misky kvůli uchům. Jejich vyřezávané dekorace kopírují nejdokonalejší bronzovou metodu umožňující výrobu vysoce členěného povrchu. Následně jsou ještě pokryté barevným lakem. Motivy dračích hlav a těl jsou detailně provedené. (Příloha 11)

V hrobě bylo celkem 27 pohárů bei 杯, všechny z centrální místnosti. Poháry mají tvar válcový 筒形杯, tvar poháru *dou* 豆形杯 a poháry s uchy 耳杯. Jsou vyřezané ze dřeva a lakované černou a červenou barvou.

A v poslední řadě jsou součástí výbavy také kbelíky *yong* 桶 ze severní místnosti. Jsou vysekané a vyryté ze dřeva. Mají tři nohy, rovné dno a víko. Liší se dekoračním vzorem. Uvnitř jsou lakované červeně a venku černě.²⁶

6.2. Shao Tuo

Důležitou součástí Shao Tuovy pohřební výbavy byly předměty denního užitku. Hrob obsahoval 269 kusů, které se liší typem materiálu. Lakované předměty patřící mezi výbavu pro denní použití byly vyrobeny ze dřeva, z bambusu, ze stlačených vrstev látky a byly ozdobené barevnými křemeny, kostmi, bronzovými kruhy, kůží a hlavně lakem. Opracování dřeva zahrnovalo řezání, sekání, soustružení a vyřezávání. Jednotlivé komponenty byly spojeny systémem čepů, drážek, pantů a laku. Pak na něj byla zpravidla nanášena vrstva černého laku, na které pak byl namalován dekor červenou, červeno-oranžovou, hnědožlutou, šedou, zeleno-modrou, hnědou či zlatou barvou. Častými vzory byla zvířata (fénix, drak, lidské postavy) a rostliny, přírodní krajiny (mračna, voda) a geometrické vzory (čtyřhranný, trojhranný, kosočtverec, linie, úponky). Vyřezávaný dekor je reliéfní, či prořezávaný. Mezi dřevěnou užitkovou výbavu hrobu se řadí stůl 案, stůlek 禁, deska na maso 俎, pohár s uchy 耳杯, pohár na stopce 带流杯, dvojitý pohár 双连杯, schránka s výbavou na pití alkoholu 酒具盒, hřeben 梳, jemný hřeben 篦, stůlek 几, pohár

---

²⁶Zeng hou Yi mu . Beijing : Wenwu chubanshe. 1989.353- 377.

豆, skládací postel 折叠床, naběračku 斗, lžíci 勺, pohár bambusová trubka 筒, talíř 盘, váza 壶, toaletní skříňka 奁, kapsa upletená z bambusu 笋叶袋, schránka 盒.

Řada předmětů jsou ve skutečnosti *mingqi* 明器, neboli výbava hrobu napodobeninami. Jedná se například o 禁, 俎, 案, 几, 豆, 斗 nebo 勺. Jejich povrch byl často pokryt tuší a bílým prachem dekorován. Paletu vzorů tvořily vroubky, propletená mračna, propojené tvary „S“ nebo hlavy zvířat.

Skládací postel *zhediechuang* 折叠床 byla nalezena rozložená na bambusové tyče a matrace, postelový rošt, bočnice a dveře. Celá konstrukce byla spojena systémem čepů a závěsných pantů. Postel není lakovaná.

Dva podhlavníky *zhen* 枕 vyrobené kombinací dřevěného rámu a bambusového pletení. Buď podstavec tvoří dřevěný rám 框形座枕 se zaoblenými vrškem, sesazený pomocí čepů, vypletený bambusem a slepený surovým lakem. Dřevěný rám byl hnědě nalakován. Nebo má podstavec tvar čtyřhranné krabičky 盒形座枕.

Dřevěný stůl *an* 案 rozložený na obdélníkovou desku a nohy. Byly nalezeny čtyři s nohami vysokými 高足案, jež se skládají z obdélníkové desky stolní desky, z nohou a jejich klenutých základů.

Jeden stůl s krátkými nohami 矮足案 se skládá z dřevěné čtyřhranné desky se zvednutými okraji a bronzových nohou ve tvaru „U“. Ty jsou spojeny čepy a na vrcholu jsou zakončeny zvířecími hlavami. Celý stůl je černě lakovaný.

Čtyřhranný stůl vyrobený z dřevěných desek 禁 a natřený tuší.

Sedm stolů na maso *zu* 俎 se liší podle toho, zda mají rovnou nebo širokou desku, či jestli jsou ohraničeny stojícími deskami. Rovný stůl 窄面俎 je složen z desky stolu, desek podstavcových a bočnic, které jsou spojeny čepy. Je natřen tuší a bílým prachem, ozdoben vzory „S“ nebo plastickými vroubky. Stejnou skladbu má 宽面俎 se širokou deskou. Navíc se na jeho dekoraci podílí také vzor zvířecích hlav.

Stůl *ji* s klenutými nohami 拱形足几 obdélníkového tvaru, má střed desky i prostřední části nohou ztenčené. Je sesazen pomocí čepů a natřen černým lakem. Druhý stůl *ji* má nohy ve tvaru vztyčených desek 立板足几, stavbou se podobá předchozímu stolku, ale je natřen inkoustem.

Schránka na pití alkoholu *jiujuhe* 酒具盒 také patřila mezi užitkové předměty. Schránka je sestavena z dřevěných desek, má tvar obdélníku a na obou koncích madla ve tvaru vyřezávaných dračích tlam. Víko dosedá přesně na hrany schránky. Prostor uvnitř je rozčleněn na čtyři části a víko má uvnitř také tři přihrádky. Lak na povrchu je červený a uvnitř černý. Schránka obsahovala dvě sady kulatých pohárů 圆耳杯 po čtyřech vložených do sebe, dvě lahve 壶 a čtvercový táč 盘.

Osm pohárů *dou* 豆 se rovným dílem odlišuje přítomností víka. 无盖豆 poháry bez víka byly vyrobeny sesazením vyřezaného poháru, stopky a patky. Jejich povrch byl natřen tuší a dekorován bílým prachem. Stejný výrobní postup se týká také pohárů s víkem 有盖豆.

Táč *pan* 盘 vyřezaný ze dřeva má tvar obdélníku s širokým okrajem. Celý červeně lakovaný.

Dvě zásobnice *hu* 壶 byly vyrobené ze dřeva, mají rovné hrdlo přecházející oblým zakřivením do břicha nádoby, které má čtyřstěnný tvar s oblými hranami. Jedna nádoba má víko. Jsou zdobeny reliéfním lakem nesoucí vzor fénixe a propletených draků. Vnitřní stěny nádoby jsou lakované červeně, ústí žlutě a vnější stěny černě. Dekorativní vzory jsou vytvořeny červenou, žlutou a zlatou.

Pohár na stopce 带流杯. Jeho okraj má tvar broskve, na vnější straně má vyřezanou hlavu fénixe držící v ústech perlu. Pohár je uvnitř červeně lakovaný a zvnějšku černě s červenou, žlutou a zlatou malbou vírů, vlnek a fénixe s roztaženými křídly.

Naběračka *dou* s kulatým madlem 圆柄斗 byla vyrobena ze dřeva. Má tvar polokoule a dlouhé madlo kulaté v průřezu. Černě lakované. Dva kusy.

Druhý typ *dou* je naběračka s širokým madlem 宽柄斗, také vyřezaná ze dřeva. Madlo má tvar obdélníku. Naběračka byla natřena tuší a má bohatou dekoraci se vzory blesků, vroubků, spojených mračen.

Dvě lžice *shao* 勺 byly vyřezány ze dřeva, mají dekor vroubkový, vlnový i bleskový. Povrch má natřený tuší.

Toaletní schránky *lian* 奩 vyrobené z vrstvených stlačených látek, dva kusy. Jsou to předměty s kulatým dnem, rovnými stěnami a víkem. Lakované uvnitř červeně, zvenku černě.

Schránka s rovným okrajem 直口奩 měla na víku výduť. Schránka se členěným okrajem a těsně dosedajícím víkem 子母口奩 měla na víku také výduť, ale na její rovné stěně je namalován obraz v klasickém průběžném stylu, který zobrazuje osoby cestující na vozíku či při setkání. Byla použita široká škála barev. Dekorace víka byla ale také propracovaně dekorovaná motivem draků a fénixů v symetrickém uspořádání. (Příloha 12)

Lakovaná bambusová nádoba ve tvaru válce s dřevěným víkem *qitong* 漆筒 na sobě má vrstvu černého laku. Na tom je široká škála vzorů draka a fénixe, a vzoru ptáka s fénixem obklopené vzory křivek.

Bambusový váček 筭叶袋 byl vyroben z bambusu a má dřevěné oválné víko. Má kulaté dno, krátké ústí a je celý černě lakovaný.

Malá schránka 小盒 byla vyrobena z kosti, dřeva a bambusu. Víko nese dřevěný knoflík, jehož povrch tvoří osm kosočtverců a na vrcholku má vsazený úlomek lebeční kosti. Takovým sofistikovaným způsobem jsou zapojeny všechny vyjmenované materiály, často spojené surovým lakem. Celá schránka je černě lakovaná.

Do výbavy patří také hřebeny: jednoduchý hřeben *sushishu* 素饰梳, vyřezávaný hřeben *toudiaoshu* 透雕梳 a hřeben s jemnými zuby *bi* 篦.²⁷

6.3. Srovnání předmětů denního užití

Rozdíl v množství užitkových předmětů, které byly do hrobu uloženy, není nijak zásadní. Ale i když by se mělo jednat o věci, které Číňané v době Válčicích států běžně používali, jejich skladba se zásadně liší. Markýzův hrob obsahoval truhly, schránky s výbavou na jídlo a pití. Mohlo se jednat o cestovní výbavu. Dále velký počet různých úložných schránek pravděpodobně neurčených pro potraviny, a nakonec veliký počet různých typů pohárů *dou* a *bei*. Předměty byly uloženy v centrální a východní místnosti, z čehož lze usuzovat, že byly svázané s rituály.

---

²⁷ *Baoshan Chu mu*. Beijing: Wenwu chubanshe. 1991.118- 150.

O století mladší hrob obsahoval postele, podhlavník a stoly, tj. věci k výbavě domova. Pak širokou škálu věcí použitelných při manipulaci s potravinami, jako je jedna schránka s výbavou na pití, mnohem menší počet pohárů *dou*, a potom široká škála dalších předmětů v malých počtech. Zatím co markýz se specializoval na poháry, Shao Tuo byl vybaven praktickými věcmi, které by člověk i v dnešní době využil v běžném životě. Navíc měl i předměty pro péči o soukromou osobu jako jsou hřebeny či toaletní schránka. Ty markýz nevlastnil. Lakované předměty se také nacházely ve všech místnostech hrobky.

Tyto rozdíly jen potvrzují, že vnímání jedince v rámci společnosti se změnilo, jak jsem již zmínila výše. V druhé polovině 4. st. př. n. l. je život reflektován praktičtějšíм způsobem. Podmínky k životu po smrti se rozšířily o potřebu jíst, spát a pečovat o tělesnou schránku.

Další rozdíl je viditelný v odlišném podílu výrobních materiálů. Bronz je i nadále důležitou komoditou, ale mnohem důležitější je dřevo, i když jeho cena se nemusela rovnat bronzu. Dřevěné výrobky v Shao Tuově hrobě převažují ve všech místnostech.

Paleta mladšího hrobu je rozšířena o další skupinu – *mingqi* 明器. Typy předmětů, které jsou v markýzově hrobě plně funkční, jsou v druhém hrobě vyrobeny méně dokonale. Například řada stolů byla ozdobena řezanou dekorací a místo laku natřena tuší a bílým práškem. Jsou na pohled hotové, ale v praxi by nebyly k užitku. Věci takto degradované technologie se v markýzově hrobě nenacházely. Mezi *mingqi* lze zařadit také dřevěné figury, které nahradily lidské oběti.

Stejně jako u rakví plní lak u užitkových předmětů trojí funkci – jako lepidlo, konzervace a dekorace. Malovaná dekorace u staršího hrobu byla tematická, zobrazovala lidské postavy, zvířata, stromy ale i věci, které si v současnosti umíme spojit pouze s čínskou mytologií. Takže dvě vyobrazení na schránce ve tvaru mandarínské kachničky lze na základě nálezů bubnů i zvonů považovat za spolehlivé zjednodušené zobrazení skutečnosti. Naopak antropomorfní bytosti na vnitřní rakvi, nebo stromy se slunci na truhle pro oblečení, můžeme na základě atributů pouze přibližně zařadit do dobové víry, jež se přetavila v současnou mytologii.

Lakem malovaná dekorace, která převažuje v mladším hrobě, sestává z ustálených vzorů a jejich kombinací v kompozici. Základním vzorem je drak, fénix, pták a mračna, které jsou vypracovány detailně nebo naopak schématické a deformované podle tvaru

předmětu. Třetím dekorativním vzorem je geometrie v podobě pruhů a proužků, čtverců, kosočtverců, deformovaných čtyřstěnů, šrafovaní, vlny a lomené vlny, úponků atd.

Umělci a řemeslníci při přípravě výbavy do obou hrobů pracovali s kompozicí ve všech případech lakem malované dekorace. Nejčastější rozvržení plochy na poloviny a na čtvrtiny realizovali s každým ze tří typů vzorů.

Dva rituální poháry s víkem 盖豆 ve východní místnosti markýzovy hrobky jsou přesnými replikami bronzových nádob *gaidou*, v provedení, proporcích a hlavně v dekoraci. Dřevěné poháry byly připravovány po částech, aby mohly být vyřezané všechny drobnosti propletených dračích těl, které tvoří ucha jedné z nádob a zvířecí masky na druhé. Lak byl poté použit k precizní symetrické výmalbě dekorativních vzorů v rámci dělené kompozice. A tak se dokonalé bronzové techniky přenesly na laky, aby ty se přiblížily ceně a exkluzivitě bronzů. Estetika 5. st. př. n. l. vyžadovala bohatě zdobené a technologicky náročné předměty, jejichž původní tvar a funkce se tak staly už jen symbolem. (Příloha 11)

Toaletní schránka *lian* 奩 v Shao Tuově hrobce má dekor, který je ještě stále svojí komplexností výjimečný mezi nalezeným archeologickým materiálem z doby Válčících států. (Příloha 12) Je jednoduché označit to za klasickou čínskou práci s dějem a obrazem a odkázat na prapor z Mawangdui 马王堆. Oblečené postavy se správnými tělesnými proporcemi, a práce s linkou, jsou v protikladu k postavám na víku markýzovy truhlice. Tato schránka je ale také dobrým reprezentantem ceněné estetiky v druhé polovině 4. st. př. n. l. Ta vycházela ze systematického opakování dvou tří vzorů a doplnění kompozice geometrickými a abstraktními tvary.

Závěr

Oba hroby z druhé poloviny 5. a z druhé poloviny 4. st. př. n. l. se nacházely v zhousko – chuské kulturní oblasti. Mají řadu shodných rysů, jako je umístění hrobu na pahorku, zapuštění komory do šachty, členění komory na místnosti, do sebe vložené rakve, bohatá pohřební výbava a její dělení podle životních aspektů.

Pokračující reorganizace společnosti v době vzniku hrobů v důsledku válek a mocenských sporů měla za důsledek postupnou decentralizaci a posilování vlastních kulturních rysů jednotlivých států. V Chu jako jižním státě začal tento vývoj dříve. Ve výsledku došlo také ke změnám hodnotového žebříčku, co se týče lidského života, rituálů a materiální reprezentace. Změna v chápání známého světa a zavedeného pořádku se projevila ve vývoji pohřebního ritu.

Na základě vnitřní struktury hrobu, umístění zemřelého s doprovodem a rozvržení pohřebních předmětů lze usuzovat, že ve starším hrobě markýze Yi z Zeng je kladen důraz na rituál a společenské vazby, které mají po smrti pokračovat. Naproti tomu hrob Shao Tuoa klade rituál na roveň s jinými stránkami života. Dále svojí centralizovanou konstrukcí a nepřítomností lidských obětí ukazuje, že stoupla hodnota člověka.

Koncept posmrtného života, jako existence shodné s živými lidmi, a tudíž vyžadující stejné základní potřeby, se posunul. Pravděpodobně i ve skutečnosti došlo k částečnému přehodnocení života, kdy důležitost rituálu nahradily osobní potřeby jedince. Přestalo být považováno za nutné přicházet o užitečné věci kvůli vybavení hrobu, protože zemřelý se pravděpodobně spokojil s jejich napodobeninami. Zenghou Yi ze společenských důvodů potřeboval rituální výbavu, válečnou výbavu a blízké osoby. Shao Tuo měl ve svém hrobě výbavu k zařízení domácnosti, zajištění potravin a válečnou výbavu. Společnost mu ale dělají dřevěné figury a řada předmětů ve výbavě jsou nefunkční napodobeniny, neboli *mingqi*. Na jednu stranu potřeba materiálního zajištění je vyvažována symbolickou funkčností.

Lak ve všech třech svých způsobech použití je v obou hrobkách všudypřítomný. Ve starším hrobě více než zdatně sekunduje technologicky dokonalým bronzům. V chronologicky mladším hrobě jeho možnosti byly použity k dekoraci zobrazující skutečnost. Zároveň bylo jeho použití rozšířeno na všechny dostupné materiály a typy účelových předmětů.

V práci je proveden výčet a srovnání hudebních nástrojů a předmětů denního užití. Početní rozdíl mezi hroby u jednotlivých předmětů potvrzuje důležitost rituální hudby, rituálních nádob a rituální dekorace v 5. st. př. n. l. Naopak ve 4. st. př. n. l. je zdůrazněno osobní pohodlí člověka.

Dekoratивní a technická úroveň v markýzově hrobě staví lakové předměty do pozice rovnající se bronzům. Tematický dekor s největší pravděpodobností odkazoval na několik témat, které dnes známe pouze jako stvořitelské mýty, ale odkazuje také na reálné situace.

Nelze tvrdit to samé o předmětech v Shao Tuově hrobce, které se drží určitého dekorativního standardu a estetického citu pro symetrii.

Závěrem lze říci, že během jednoho století došlo ke kulturnímu posunu, k technologickému vývoji a ke změně konceptu života a smrti. Tento vývoj byl sice uspíšený dobovou situací, ale nejedná se o skokový přerod společnosti.

Prameny

Baoshan Chu mu 包山楚墓 . Beijing 北京 : Wenwu chubanshe 文物出版社. 1991.

Zeng hou Yi mu 曾侯乙墓 . Beijing 北京 : Wenwu chubanshe 文物出版社. 1989

Zdroje

Clifford, Derek. *Chinese Carved Lacquer* .London : Bamboo Publishing . 1992 .13-23.

Falkenhausen, L.: New Standards of Ranking and Their Application . in: *Chinese Society in the Age of Confucius (1000-250 BC)*. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology. 2006. 98-150.

Falkenhausen, L.: An Expanding Society. in: *Chinese Society in the Age of Confucius (1000-250 BC)*. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology. University of California. 2006. 263-271.

Falkenhausen, L.: Changes and Redefinitions. in: *Chinese Society in the Age of Confucius (1000-250 BC)*. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology. University of California. 2006. 295-391.

Fairbak J.K. : *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny. 2007.

Hájek L., Kesner L.: *Nejstarší Čínské Umění*. Praha: Národní Galerie.1990.

Li, Xueqin : Lacquer Objects. str. 342-359. Chu. str. 154- 169 in : Li, Xueqin. *Eastern Zhou and Qin Civilizations*. New Haven: Yale University Press. 1985

Rawson, Jessica : Western Zhou Archaeology. in: Loewe, M. – Shaughnessy, E.L. *Cambridge History of Ancient China*. Cambridge : Cambridge University Press. 1999. 368-375.

Rawson, Jessica : Ancient Chinese Ritual as Seen in Material Record. in : McDermott J.P.(ed). *State and Court Ritual in China*. Cambridge, New York, Melbourne : Cambridge University Press.1999. 20-35.

So, J. F.: Chu Art. Link between the Old and New. in: C. A. Cook – J. S. Major (eds.), *Defining Chu. Image and Reality in Ancient China*. Honolulu: University of Hawaii Press. 1999. 33-47.

Thote, Alain : The Double Coffin of Leigudun Tomb no.1:Iconographic Sources and Related Problems. in : Lawton, T. (ed): *New Perspectives on Chu Culture During the Eastern Zhou Period*. Washington D.C.: Princeton University Press.1991. 23-46.

Thote Alain: Shang and Zhou Funeral Practices. in: Lagerwey, J. - Kalinowski, M. (eds): *Early Chinese Religion, Part One: Shang through Han (1250 BC- 220 AD)*. Leiden, Boston : BRILL. 2009 . 103-142.

Webb, Marianne : *Lacquer. Technology and Conservation : a comprehensive guide to the technology and conservation of both Asian and European lacquer*. Oxford : Reed Educational and Professional Publishing. 2000. 3-31.

Wu Hung: Art and Architecture of the Warring States Period. in: Loewe M. - Shaughnessy E.L. *Cambridge History of Ancient China*. Cambridge : Cambridge University Press. 1999. 679-685.

Wu Hung : Art and Architecture for the Dead. in: Loewe M. - Shaughnessy E.L. *Cambridge History of Ancient China*. Cambridge : Cambridge University Press. 1999. 707-744.

Xu Shaohua: Chu Culture. An Archaeological Overview. in: Cook C. A. - Major J. S. (eds.). *Defining Chu. Image and Reality in Ancient China*. Honolulu: University of Hawaii Press. 1999. 21-33.

<http://www.pfaf.org/user/plant.aspx?LatinName=Rhus+verniciflua> [26.7.2011]

http://www.tokyogeidai-hozon.com/lecture/2006_05taka/urusi_e.html [25.8.2011]

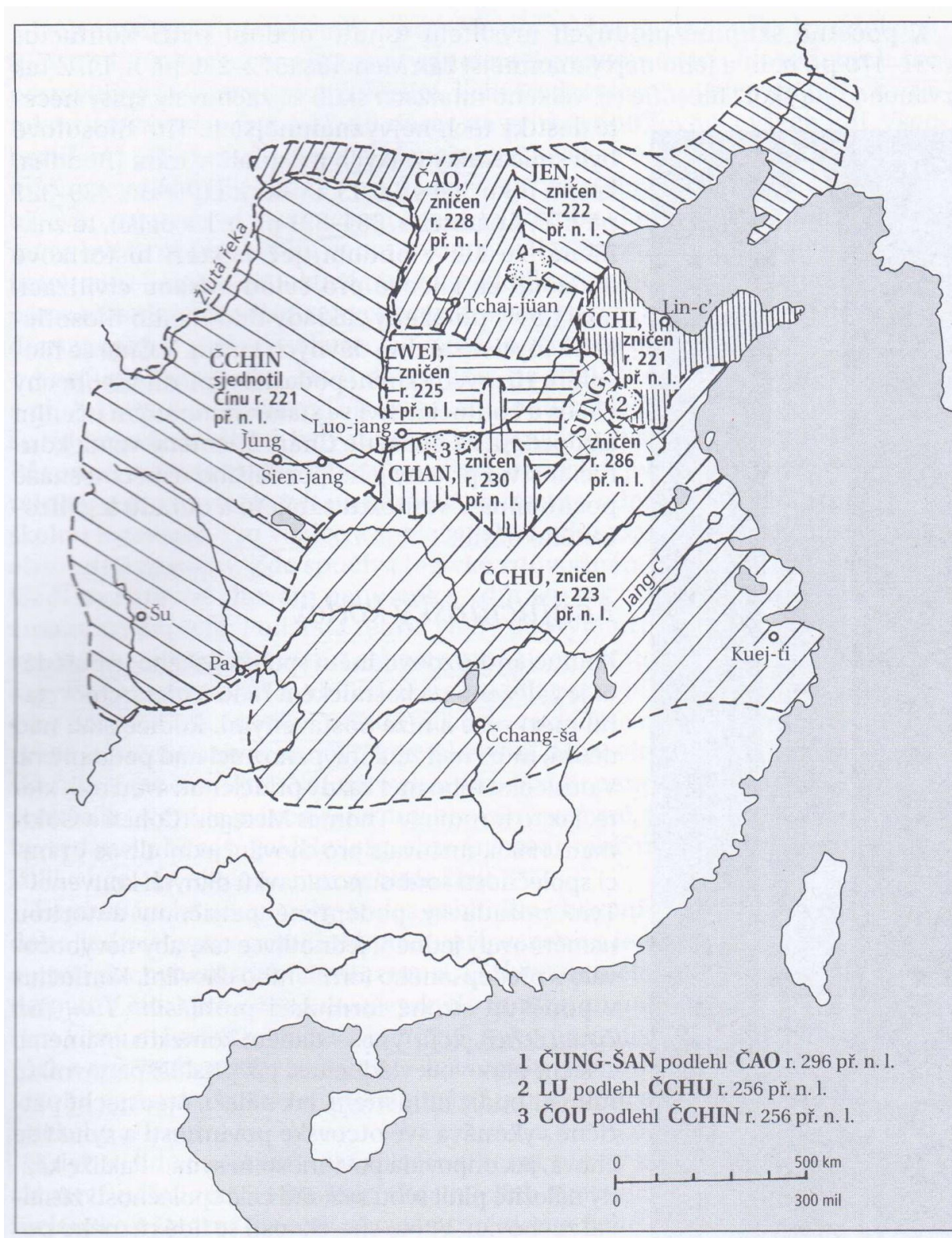
Maršálek, J. přednášky *Dějiny Číny*, Praha: FF UK [18.11.- 2.12. 2009]

Maršálek, J. přednášky *Dějiny státu Chu*. Praha: FF UK [8.1.- 29.1. 2010]

Seznam příloh

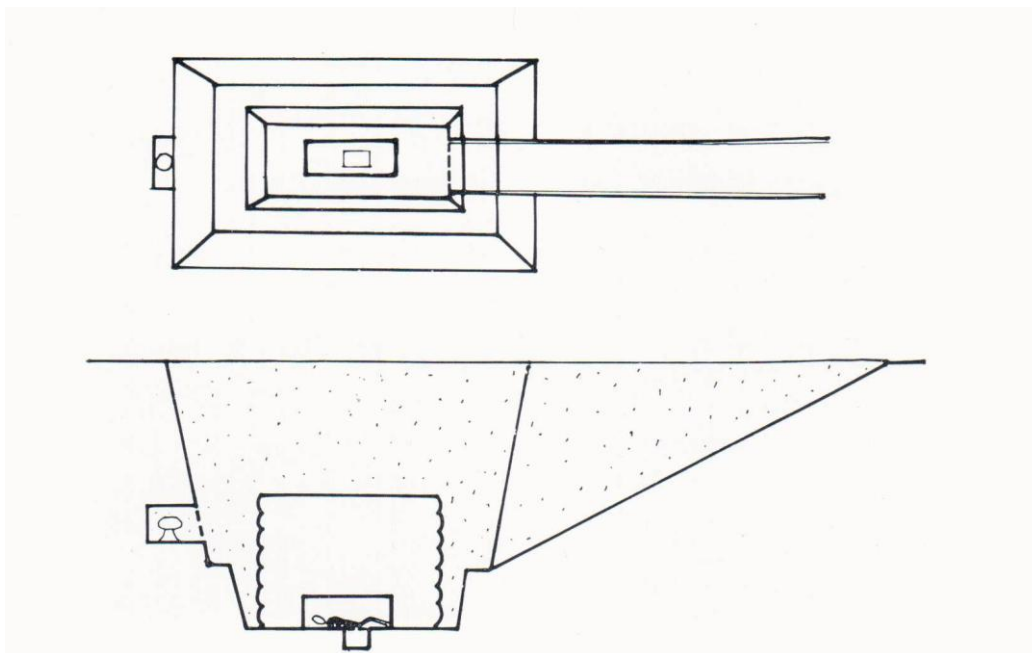
- 1)** Čínské státy v době Válčících států
- 2)** Schématický nákres typické hrobky období přelomu Východní a Západní Zhou
- 3)** Kmeny stromu Rhus Verniciflua po sbírání mízy
- 4)** Schéma pohřební komory a rakví markýze Yi z Zeng
- 5)** Vnitřní rakev markýze, s konkrétním a symbolickým dekorem
- 6)** Schéma pohřebních komor a rakví ShaoTuoa
- 7)** Shao Tuova vnitřní rakev, detail dekorace
- 8)** Pětistrunná citera qin 五弦琴
- 9)** Harfa se 瑟 s podstavci 瑟柱
- 10)** Tři truhly na oblečení 衣箱 s konkrétní malbou,
- 11)** Rituální nádoba dou 豆 vyrobená podle pravidel bronzů
- 12)** Malovaná dekorace na toaletní krabičce 子母口奩

Příloha 1) Čínské státy v době Válčících států

Fairbak J.K. : *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny. 2007. str. 59

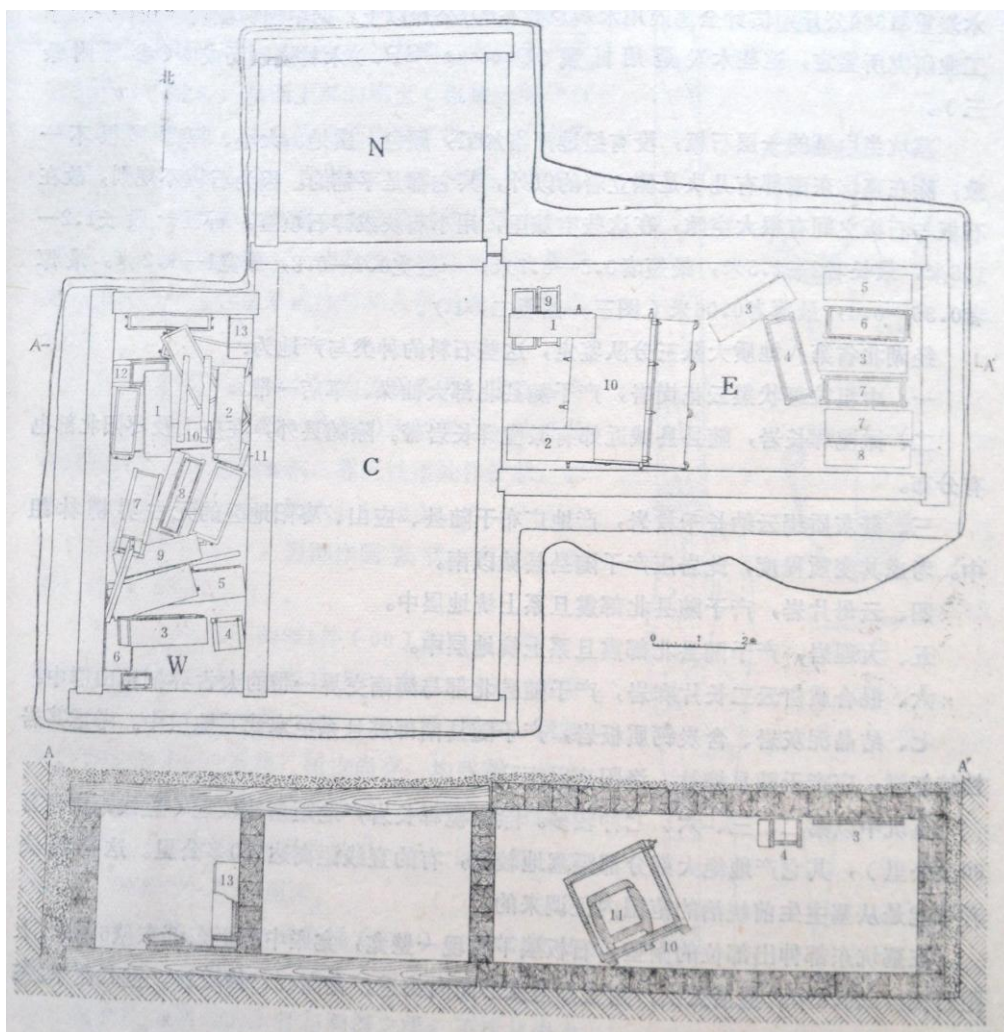

Příloha 2) Schématický nákres typické hrobky období přelomu Východní a Západní Zhou
Hájek L., Kesner L.: *Nejstarší Čínské Umění*. Praha: Národní Galerie.1990. str. 89

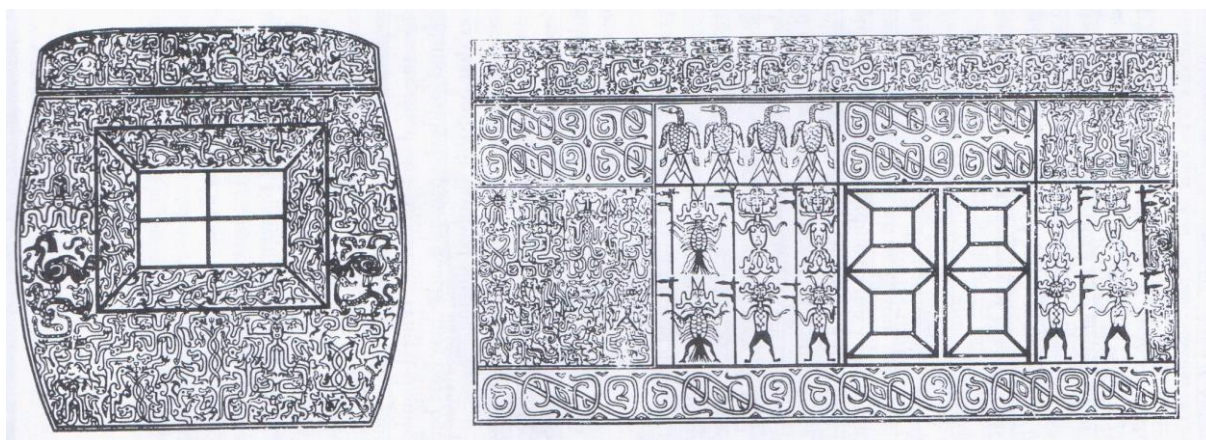
Příloha 3) Kmeny stromu *Rhus Verniciflua* po sbírání mízy
http://www.tokyogeidai-hozon.com/lecture/2006_05taka/urusi_e.html [25.8.2011]

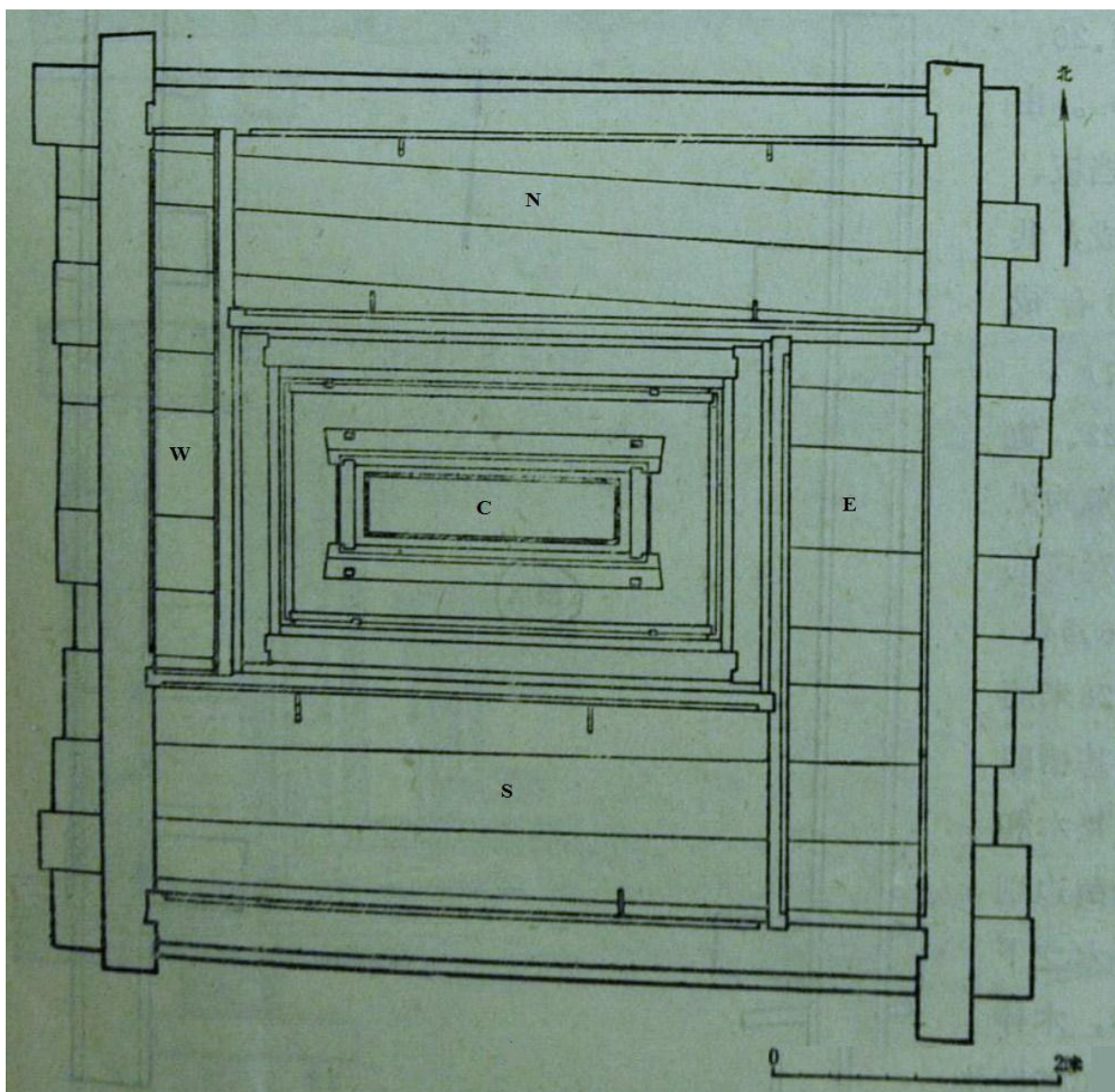
Příloha 4) Schéma pohřební komory a rakví markýze Yi z Zeng: N. severní místnost C. centrální místnost E. východní místnost 1-8. rakve obětovaných osob 9. rakev psa 10-11. rakve markýze W. západní místnost 1-13. rakve obětovaných osob

Zeng hou Yi mu . Beijing : Wenwu chubanshe. 1989. Str. 9

Příloha 5) Vnitřní rakev markýze, s konkrétním a symbolickým dekorem

Zeng hou Yi mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1989. Str 34 a 36

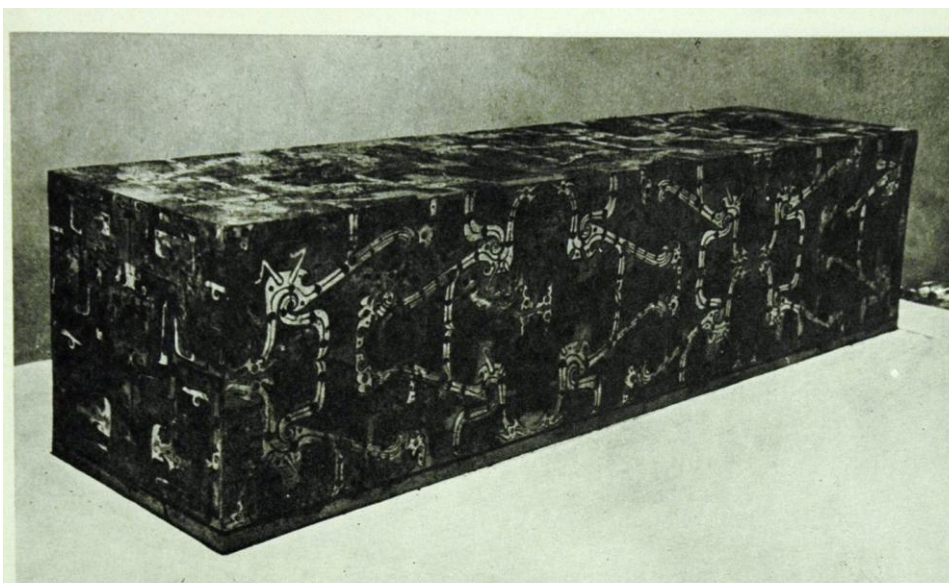

Příloha 6) Schéma pohřebních komor a rakví ShaoTuo

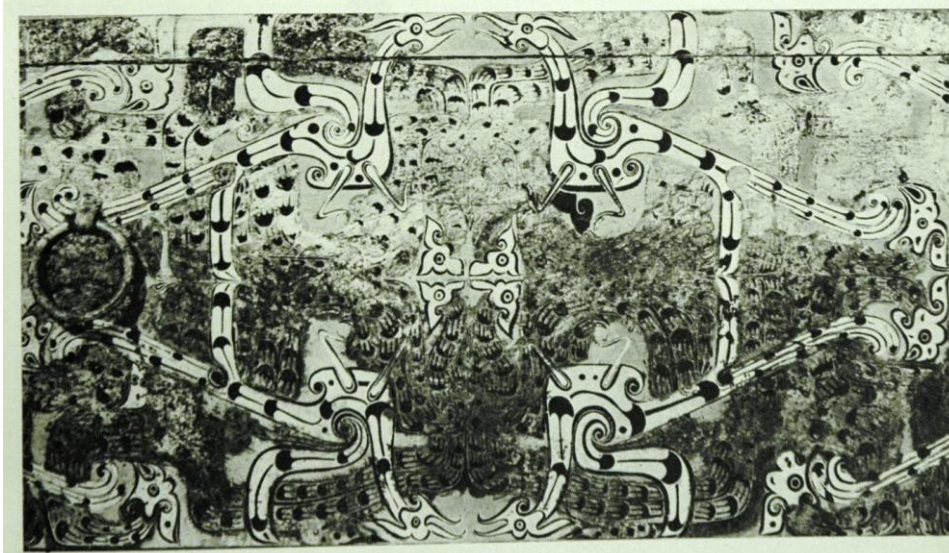
N.severní místnost E.východní místnost W.západní místnost S. jižní místnost C. centrální místnost obsahující druhou komoru a trojitou rakev

Baoshan Chu mu . Beijing: Wenwu chunabshe. 1991.str. 52

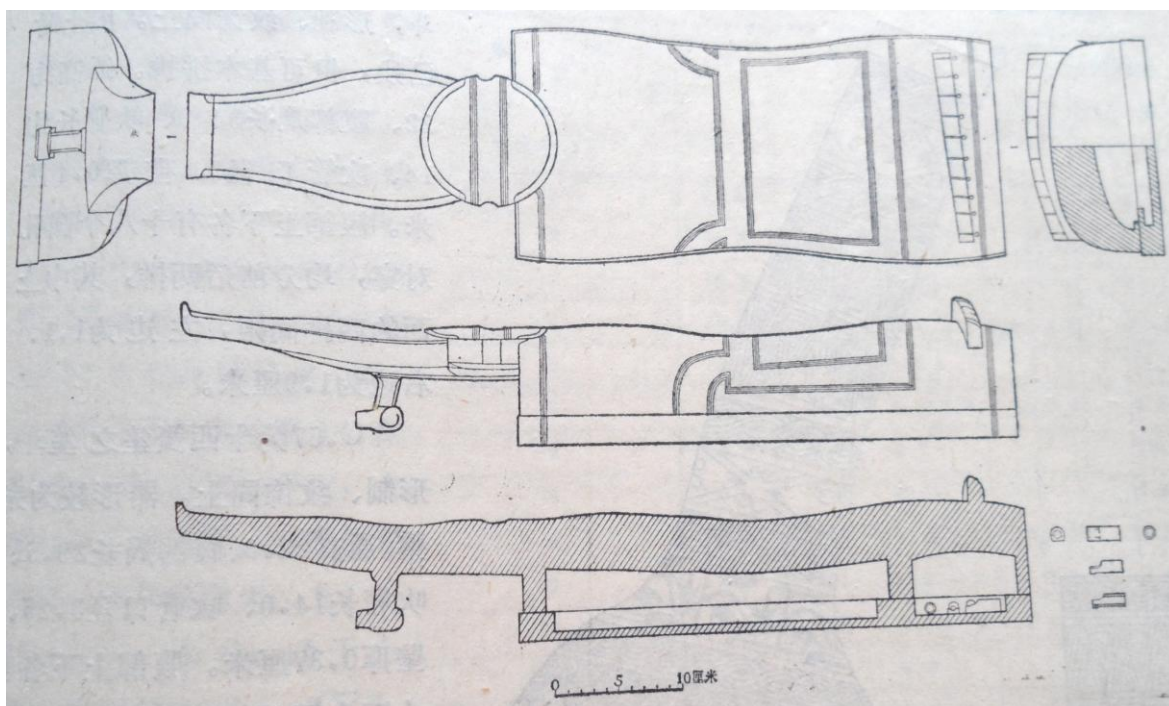

1. 内棺侧视

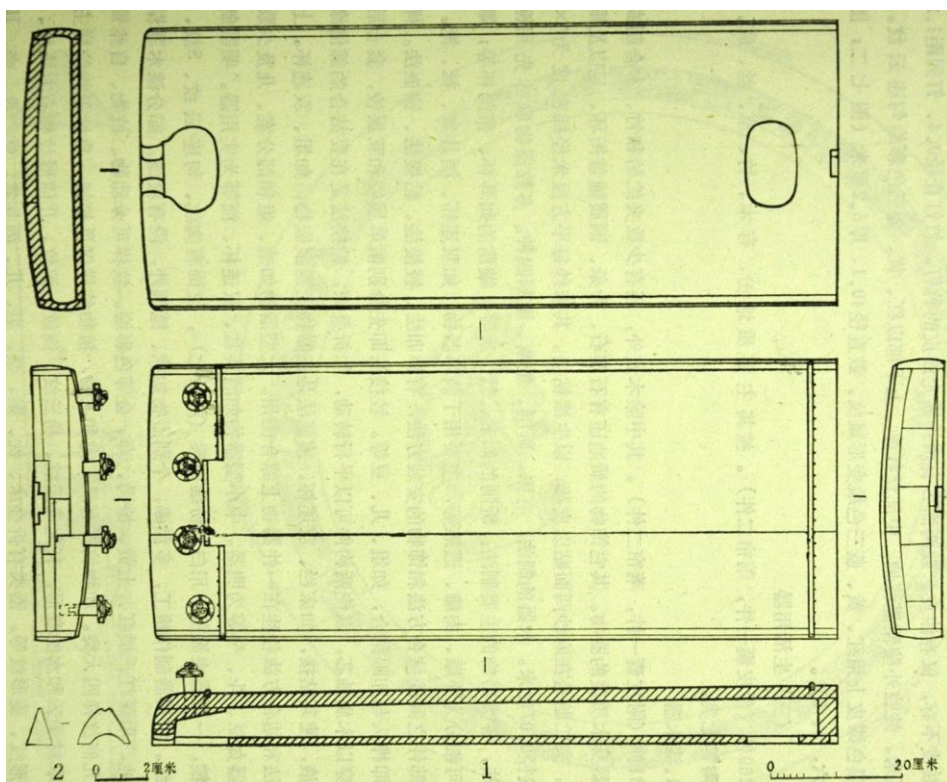
Příloha 7) Shao Tuova vnitřní rakev, detail dekorace

Baoshan Chu mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1991.druhý svazek

Příloha 8) Pětistrunná citera *qin* 五弦琴

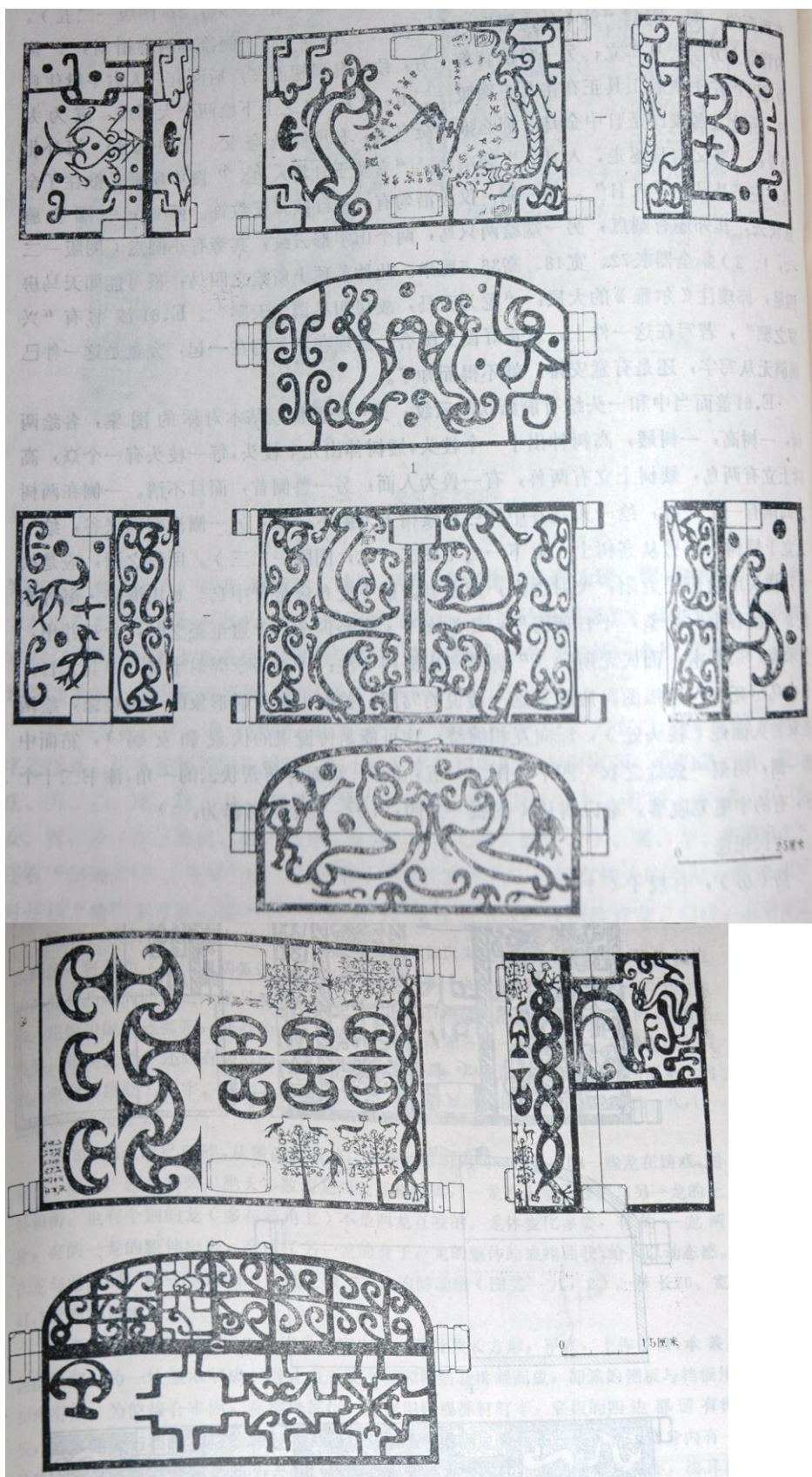
Zeng hou Yi mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1989. str. 467

Příloha 9) Harfa *se* 瑟 s podstavci 瑟柱

Baoshan Chu mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1991.str. 117

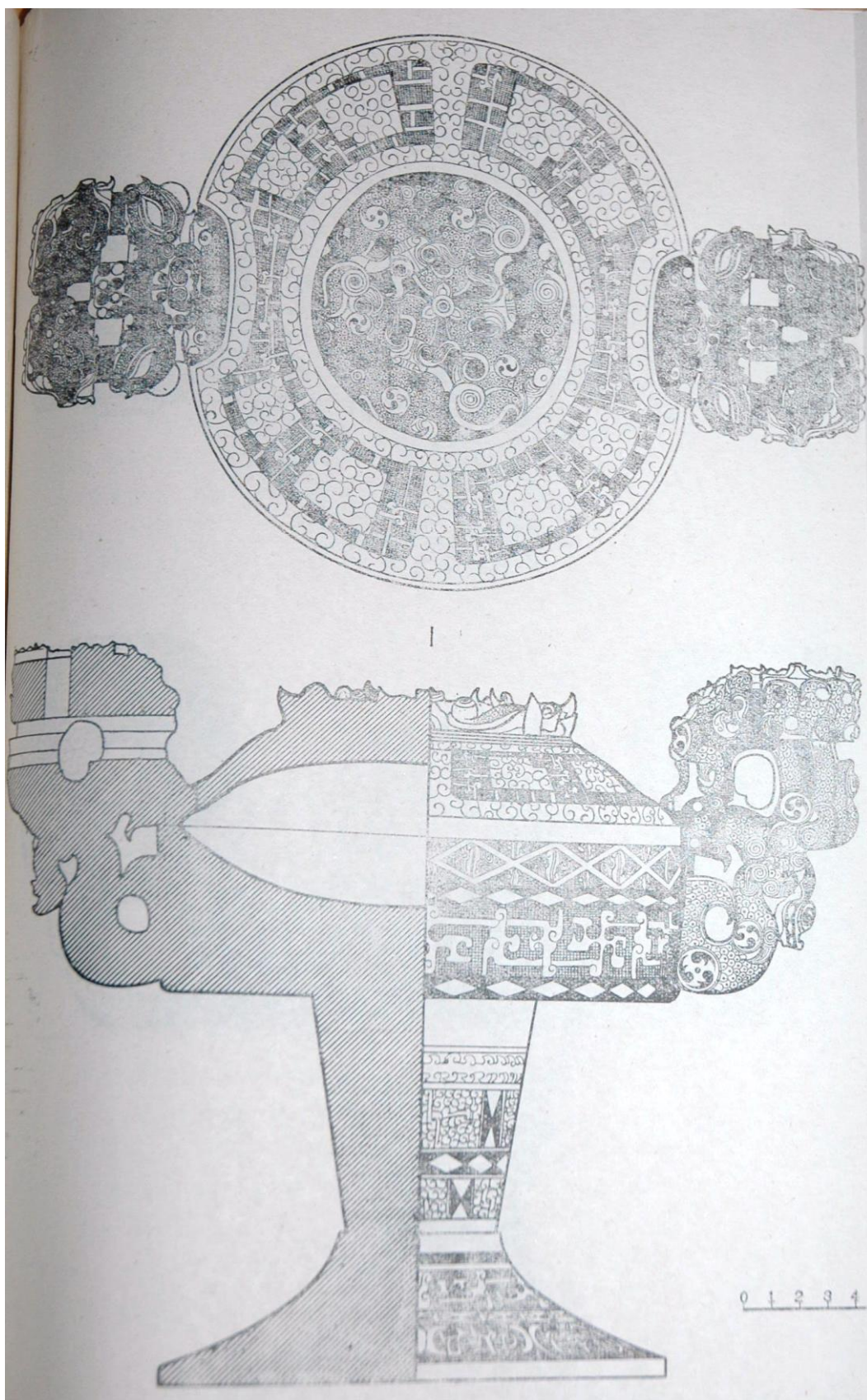

Příloha 10) Tři truhly na oblečení 衣箱 s konkrétní malbou,

Zeng hou Yi mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1989.str 356 a 367

Příloha 11) Rituální nádoba *dou* 豆 vyrobená podle pravidel bronzů

Zeng hou Yi mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1989. str. 369

Příloha 12) Malovaná dekorace na toaletní krabičce 子母口奁: horní pás- stěna, spodní pás -víko

Baoshan Chu mu . Beijing: Wenwu chubanshe. 1991.str 146 a svazek druhý